

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

KRIMINOLOGIAN

PÄIVÄT 2022

ABSTRAKTIKIRJA

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO
RÅDET FÖR BROTTSFÖREBYGGANDE

RISE

RSKK
RIKOSSEURAAMUSALAN
KOULUTUSKESKUS

Sisällys

Työryhmäehdotukset	1
Työryhmä 1: Kohdennetut kuntoutusohjelmat	1
Työryhmä 2: Rikosuritutkimusta rekisteriaineistolla –.....	6
CRIMCAR-tutkimushankkeen (2018–2023) tuloksia.....	6
Työryhmä 4: Suomalaisen rikollisuuden tietopohja: kokonaisrikollisuutta kartoittavat seurantajärjestelmät.....	12
Työryhmä 8: Lapsiuhritutkimus 2022 – alustavia havaintoja.....	17
Työryhmä 9: Vanhemman vankeusrangaistus ja lasten kehitys: Kohti syy-seuraussuhteiden luotettavampaa arviointia	23
Työryhmä 10: Moniammatilliset työtavat nuorten rikollisuuden vähentämisessä ja niitä koskeva tuore kansallinen tutkimus	28
Työryhmä 12: Valtionhallinnon ja tutkimusorganisaatioiden tutkimusyhteistyö – näkökulmia ja kehittämistarpeita	34
Työryhmä 13: Vankilaturvallisuus ja rangaistusaikainen rikollisuus.....	40
Työryhmä 14: Kulttuurinen kriminologia, rikollisuuden kaupallistuminen ja populaarikulttuurin kiinnostavat rikolliset.....	43
Yksittäiset alustukset	48
Työryhmä 3: Lähisuhde- ja seksuaaliväkivalta.....	48
Työryhmä 5: Rikosseuraamusta suorittavien terveys ja kuntoutus	53
Työryhmä 6: Rikollisuuden sosiaaliset ulottuvuudet.....	58
Työryhmä 7: Tuomioistuimet ja poliisi.....	63
Työryhmä 11: Maahanmuuttajat, ulkomaalaiset ja kontrolli	67
Työryhmä 15: Historiallinen kriminologia.....	71

Työryhmäehdotukset

Työryhmä 1: Kohdennetut kuntoutusohjelmat

Esityksessä käsitellään kognitiiviseen viitekehykseen pohjautuvien Kriminalitet som livsstil-ohjelmien vaikutusta rikolliseen ajatteluun, koherenssin tunteeseen ja uusintarikollisuuteen. Ensiksi aihetta lähestytään Ruotsissa toteutetun arviointitutkimuksen näkökulmasta ja toiseksi avataan kokemuksia ohjelmien pilottitoteutuksista Suomessa osana STEAN:n rahoittamaa Irti rikollisesta elämäntavasta -kehittämishanketta.

Ruotsalaisessa arviointitutkimuksessa tarkasteltiin nuorille tarkoitetun At gå vidare ja aikuisille miehille suunnatun Nya utmaningar ohjelmien vaikutuksia. Tutkimukseen osallistui 104 henkilöä. Nuorten (N=61) arvioitiin olevan rikollisuuden esi- tai varhaisessa vaiheessa ja aikuisten miesten (N=43) pitkälle edenneessä rikollisuuden tai loppuun palamisen vaiheessa, Waltersin (1990) mukaan. Ohjelmien vaikutusta rikolliseen ajatteluun, koherenssin tunteeseen ja uusintarikollisuuteen arvioitiin. Havaittiin, että 18 viikkoa kestävä ohjelma nuorille ja 6 viikkoa kestävä ohjelma aikuisille vähensi rikollista ajattelua korkeista pistemääristä samalle tasolle normaaliväestön kanssa. Molemmissa ryhmissä koherenssin tunne lisääntyi normaaliväestön tasolle ja uusintarikollisuus väheni verrattuna kontrolliryhmiin, kun seuranta-aika oli kaksi vuotta.

Irti rikollisesta elämäntavasta -hankkeessa toteutetun ohjelmatyön tavoitteena on tukea desistanssia vankiloissa, siviiliin siirtymisessä ja siviilissä. Hankkeessa tarkastellaan muutoksia rikollisessa ajattelussa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, minäkuvassa ja viiteryhmään identifioitumisessa. Hanke pilotoi ohjelmaa Hämeenlinnan ja Kylmäkosken vankiloiden päihdekuntoutusosastoilla, siviiliin siirtymisvaiheessa (mm. koevapauden sisältönä) ja siviilissä (esim. päihdekuntoutuksen jälkeen). Lisäksi hankkeessa kokeillaan etäyhteyksin toteutettavaa ohjelmatyötä ja kartoitetaan ulkomaalaistaustaisten rikoksentekeijöiden tarpeita ohjelmatyölle. Hankkeessa myös dokumentoidaan kokemuksia vertais-ammattilaistyöparien työskentelystä, jossa toisella ohjelmaa vetävällä ryhmänohjaajalla on oma rikos- ja päihdetausta.

asiasanat: Rikolliset ajatusmallit, ohjelmatyö, koherenssintunne, vaikuttavuus, desistanssi

Cognitive treatment of lifestyle criminality: An evaluation of the intervention programs "A new direction" and "New challenges".

Sophia Söderström, Jyväskylän yliopisto ja Karlstads Universitet

This research is an first evaluation of the cognitive-oriented treatment programs "A New Direction" for juveniles and "New Challenges" for adult offenders. In the youth study the 61 participants (30 in one-week groups and 31 in multi-week groups) were defined as being in the pre-criminal or early phase of lifestyle criminality. In the adult study the 43 participants were defined as being in the advanced or burned-out phase of lifestyle criminality, according to Walters (1990) definition. Both studies examined the programs' effect on criminal thinking patterns, sense of coherence and recidivism two years after treatment (The adults' recidivism results are only published in the dissertation). The results suggested that treatment for in average 18 weeks for youths and 6 weeks for adults decrease criminal thinking patterns from high values to values comparable to the normal population. Also, sense of coherence significantly increased within the range of values comparable to the normal population for youths and from low to normal values for adults. Additionally, recidivism decreased for both youths and adults compared to the multi-week no-treatment control groups.

Keywords: Criminal thinking patterns, sense of coherence, treatment effects

Kognitiiviset muutosohjelmat: Kokemukset Irti rikollisesta elämästä-kehityshankkeesta, jossa ohjelmat tukevat desistanssia vankiloissa, siviiliin siirtymisessä ja siviilissä.

Reetta Alenius, KRIS-Tampere ry

STEA-rahoitteinen Irti rikollisesta elämäntavasta -kehittämishanke on suomentanut kognitiiviseen viitekehykseen pohjautuvat Kriminalitet som livsstil-ohjelmat. Naisille, nuorille ja miehille on omat ohjelmansa. Hankkeessa toteutetun ohjelmatyön tavoitteena on tukea desistanssia vankiloissa, siviiliin siirtymisessä ja siviilissä. Hankkeessa tarkastellaan muutoksia rikollisessa ajattelussa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, minäkuvassa ja viiteryhmään identifioitumisessa. Hanke pilotoi ohjelmaa Hämeenlinnan ja Kylmäkosken vankiloiden päihdekuntoutusosastoilla, siviiliin siirtymisvaiheessa (mm. koevapauden sisältönä) ja siviilissä (esim. päihdekuntoutuksen jälkeen). Lisäksi hankkeessa kokeillaan etäyhteyksin toteutettavaa ohjelmatyötä ja kartoitetaan ulkomaalaistaustaisten rikoksentekijöiden tarpeita ohjelmatyölle. Hankkeessa myös dokumentoidaan kokemuksia vertais-ammattilaistyöparien työskentelystä, jossa toisella ohjelmaa vetävällä ryhmänohjaajalla on oma rikos- ja päihdetausta. Kolmivuotisen hankkeen aikana 120 rikostaustaista ihmistä käy ohjelman läpi.

Avainsanat: Rikolliset ajatusmallit, desistanssi, kehityshanke, kokemusammattilainen

Väkivaltarikoksista tuomittujen ADHD ja autismikirjon piirteitä omaavien vankien yksilökuntoutusmallin pilotointi ja vaikutukset

Sanna Kara, Autismisäätiö sr / Revion-banke

ADHD:n esiintyvyyden on arvioitu olevan aikuisilla vangeilla 26,2 %¹, ja autismikirjon piirteiden esiintyvyyden arviolta 2,1–9 %². ADHD:hen liittyvien piirteiden on todettu olevan itsenäinen riskitekijä rikolliselle käyttäytymiselle sekä korreloivan uusintarikollisuuden kanssa³⁴. Autismikirjon piirteet eivät ole itsenäinen riskitekijä rikolliselle käyttäytymiselle, mutta ne voivat toimia rikoksen taustalla vaikuttavina tekijöinä⁵⁶⁷. Samanaikaiset psykiatriset ja neuropsykiatriset häiriöt sekä myöhäinen diagnoosi lisäävät riskiä rikolliselle käyttäytymiselle⁸. Uusintarikollisuuden ehkäisemiseen tähtäävissä interventioissa on tärkeää huomioida tämän kohderyhmän erityistarpeet, mikä ei toteudu nykyisissä vankiloiden kuntoutusohjelmissa. Suomessa on kehitetty vuodesta 2018 lähtien tutkimustiedon ja näyttöön perustuvien menetelmien sekä pilotoinnista saatujen kokemusten pohjalta kuntoutusmallia tälle kohderyhmälle. Kehitetty kuntoutus perustuu hyväksymis- ja omistautumisterapian ja dialektisen käyttäytymisterapian menetelmien soveltamiseen kohderyhmän erityistarpeet huomioiden. Revion-hankkeen (2021–2022) tavoitteena on pilotoida kehitettyä kuntoutusta ja arvioida sen vaikutuksia yksilötasolla. Kuntoutus muodostuu arviointi ja tavoitteen asettamisen, taitoharjoittelun ja kuntoutuksen päättämisen vaiheista. Kuntoutuksen tavoitteet asetetaan arviointivaiheessa esiin tulleiden yksilöllisten tarpeiden perusteella. Yksilölliset tavoitteet ohjaavat taitoharjoittelun sisältöä, jota tullaan avaamaan alustuksessa. Yksilötason muutosten arvioinnissa on hyödynnetty psyykkisen hyvinvoinnin, mentalisaatiokyvyn, impulsiivisen käyttäytymisen, tunnesäätelyn vaikeuksien ja psykologisen joustavuuden mittareita. Alustuksessa tullaan esittelemään päättyneiden kuntoutusprosessien vaikutuksia yksilötasolla.

Avainsanat: ADHD, autismikirjo, kuntoutus, uusintarikollisuuden ehkäisy

Työryhmä 2: Rikosuratutkimusta rekisteriaineistolla – CRIMCAR-tutkimushankkeen (2018–2023) tuloksia

Rikollisuutta koskevien rekisteriaineistojen paljoudesta huolimatta suomalaisista rikosurista ja niiden muutoksista yli ajan tiedetään kohtalaisen vähän. Vastaavasti sosioekonomisen aseman ja rikollisuuden yhteyden muutoksesta viime vuosikymmeninä oli saatavilla ainoastaan pistemäistä tietoa. Suomen Akatemian rahoittaman CRIMCAR-tutkimushankkeen keskeisenä tavoitteena oli paikata tätä tietovajetta, ja tarjota uutta tutkimustietoa sekä rikosurien että rikoskäyttäytymisen kasautumisen muutoksesta, mutta myös rikoskäyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä edistyneempiä tutkimusasetelmia hyödyntämällä. Empiirisenä aineistona käytettiin laajoja suomalaisia rekisterilinkkausaineistoja, jotka sisältävät yksilötasoisia tietoa sekä poliisin tietoon tulleista rikoksista että käräjäoikeudessa tuomituista rangaistuksista. Teoreettisesti tutkimushanke kytkeytyy monitieteiseen elämäntieteiden ja rikosuratutkimukseen.

Tässä työryhmässä esitellään lyhyesti CRIMCAR-tutkimushankkeen pääteemat ja aineistot, ja tämän jälkeen tarkemmin keskeisiä tuloksia neljän eri tutkimusartikkelin valossa. Yhteiseen aineistopohjaan perustuvat artikkelit käsittelevät syntymä- ja vankikohorttien välistä ajallista muutosta rikollisuudessa ja vankeuden jälkeisessä yhteiskuntaan integroitumisessa, nuorisirikollisuuden kasautumista sekä nuorten vakavaa väkivaltaa

asiasanat: rekisteritutkimus, rikosura, sosioekonominen asema, vangit, nuorisirikollisuus

Nuorisorikollisuuden esiintyvyyden ja kasautumisen muutokset syntymäkohorteissa 1986–2000

Joonas Pitkänen, Väestöntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto

Mikko Aaltonen, Oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Karoliina Suonpää, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Laura Heiskanen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Pekka Martikainen, Väestöntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto

Aiemman tutkimuksen perusteella rikoksia tehneiden suomalaisten nuorten osuus on pienentynyt jo pitkään, mutta tekojen määrässä tekijää kohden ei ole havaittu vastaavaa muutosta. Rikollisuus vaikuttaisi siten kasautuvan aiempaa pienemmälle joukolle. Tämän kasautumisen pitkäaikaisista muutoksista syntymäkohorttien välillä ei kuitenkaan ole aiempaa suomalaista tutkimusta.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin Suomessa vuosina 1986–2000 syntyneiden nuorten rikollisuutta hyödyntäen rekisteriaineistoa poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Tutkimuksessa tarkastellaan kohorttien välisiä eroja rikoksista epäiltyjen osuuksissa ja epäilyjen määrässä 17, 20 ja 25 vuoden ikään mennessä. Lisäksi tutkimuksessa syvennyttään rikosepäilyjen kasautumisen muutoksiin kohorttien välillä. Kasautumisindikaattoreina käytetään rikosaktiivisimpien persenttiiryhmien osuuksia kaikista rikoksista ja rikosjakauman epätasaisuutta kuvaavaa Gini-kerrointa.

Tulosten perusteella rikoksista epäiltyjen nuorten osuudet ja epäilyjen määrät ovat aluksi nousseet siirryttäessä vanhimmasta kohortista eteenpäin, mutta kääntyneet jälleen laskuun 90-luvun puolivälin tienoilla syntyneissä kohorteissa. Selkeintä tämä kehitys on ikäryhmässä 15–17 ja erot kohorttien välillä pienevät pidempiä ikävälejä tarkasteltaessa. Rikosten kasautuminen on varsin suurta: kohortista, sukupuolesta ja seuranta-ajasta riippuen rikosaktiivisin persenttiili teki 28–54 prosenttia kaikista rikoksista. Kasautuminen vaikuttaisi aluksi vähentyneen mutta lähteneen jälleen nousuun 1990-luvun puolivälin jälkeen syntyneillä, noudattaen siten käänteistä kehityskaarta verrattuna rikoksista epäiltyjen osuuteen. Väestötason kasautumista koskevat tulokset vaikuttaisivatkin selittyvän pääasiassa rikosten esiintyvyyden muutoksilla, sillä rikoksista epäiltyjen joukossa rikosten jakauma vaikuttaisi Gini-kertoimien perusteella säilyneen melko samanlaisena.

Nuorten väkivaltarikollisuuteen liittyvät lapsuuden riskitekijät, oheisrikollisuus ja rikosurien kehitys suomalaisessa rekisteriaineistossa

Laura Heiskanen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Joonas Pitkänen, Väestöntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto

Karoliina Suonpää, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Mikko Aaltonen, Oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Pekka Martikainen, Väestöntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto

Nuorten rikollisuudessa on havaittu viime aikoina muutoksia, jotka ovat herättäneet keskustelua nuorten tekemästä vakavasta väkivallasta. Väkivaltarikokset vaikuttavat kasautuneen pienelle joukolle, jonka rikosurat tyypillisesti alkavat aikaisin, ovat suhteellisen pitkiä ja sisältävät monenlaisia rikoksia. Nuorten vakavasta väkivallasta ja väkivaltarikoksista epäiltyjen tekemästä muusta rikollisuudesta ei ole Suomessa aiemmin tehty laajaa rekisteriaineistoa hyödyntävää tutkimusta.

Tämä tutkimus pohjautuu rekisteriaineistoihin kaikista Suomessa 1986-2000 (N=936 333) syntyneistä nuorista. Rikollisuutta tarkastellaan vuosina 1996–2017 poliisin tietoon tulleiden rikosten kautta. Nuoret luokiteltiin ryhmiin väkivallan vakavuuden ja tekojen toistuvuuden perusteella, ja näitä ryhmiä tarkastelemalla selvitettiin nuorten väkivaltarikollisuuden määrää ja vakavuutta, sekä väkivaltarikoksista epäiltyjen nuorten muuta rikollisuutta ja lapsuuden huono-osaisuuteen liittyviä riskitekijöitä. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin nuorten rikosurien kehitystä 25-vuotiaaksi saakka.

Väkivallan perusteella muodostettujen ryhmien välinen tarkastelu osoittaa, että vain pieni osa nuorista on epäiltynä vakavasta väkivaltarikoksesta tai monista lievistä väkivaltateoista nuoruutensa aikana. Näissä ryhmissä tehdään kuitenkin henkilömäärään suhteutettuna kaikkein eniten rikoksia, joten ryhmät kuvaavat hyvin rikosaktiivista osaa nuorista. Väkivaltaisten nuorten rikosurat sisältävät myös laajasti erilaisia rikostekoja väkivaltarikosten lisäksi. Vakavasta väkivallasta sekä useista lievistä väkivaltateoista epäiltyjen nuorten lapsuus näyttäytyy lisäksi muihin nuoriin verrattuna erityisen huono-osaisena.

Rikollisuuden, toimeentulo-ongelmien ja heikon terveyden kasautuminen syntymäkohorttien välisessä vertailussa

Karoliina Suonpää, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Joonas Pitkänen, Väestöntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto

Mikko Aaltonen, Oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Laura Heiskanen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Pekka Martikainen, Väestöntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto

Aikaisemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että pieni osa väestöstä tekee valtaosan rikoksista. Myös erilaisten toimeentulo- ja terveysongelmien on todettu kasautuvan.

Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten rikosten, toimeentulotuen ja riskikäyttäytymiseen liittyvien sairaalapäivien määrät ovat yhteydessä toisiinsa, ja miten nämä yhteydet ovat kehittyneet suomalaisten nuorten aikuisten (18–25-v.) keskuudessa. Hyödynnämme eri viranomaisrekistereitä yhdistelevää EKSYS1970-aineistoa, joka käsittää kaikki Suomessa vuosien 1970, 1975, 1980, 1985 ja 1987–2019 lopussa asuneet henkilöt. Kaikille aineiston henkilöille on saatavilla tietoja muun muassa rikosepäilyistä ja -tuomioista, sairaalapaalvelujen käytöstä sekä sosioekonomisista ja väestöllisistä indikaattoreista. Rajaamme tarkastelun vuosina 1978–1995 syntyneihin kohortteihin ja seuraamme näitä henkilöitä ikävuosina 18–25. Ilmiöiden kasautumista ja kasautumisen ajallista kehitystä mitataan Gini-kertoimien ja järjestyskorrelaatioiden avulla. Lisäksi tarkastelemme, onko ilmiö samankaltainen miehillä ja naisilla.

Alustavat tulokset vahvistavat aikaisempia havaintoja rikollisuuden ja toimeentulo- ja terveysongelmien yhteen kietoutumisesta: ongelmat yhdellä osa-alueella ennustavat ongelmia myös toisella, joskin yhteyden voimakkuus vaihtelee eri ulottuvuuksien välillä. Kasautumisen ajallinen muutos näyttää varsin maltillisena eikä esimerkiksi polarisaatiokehitykselle löydy systemaattista tukea. Eri huono-osaisuuden muotojen kasautuminen on haaste myös suomalaiselle, pirstoutuneelle palvelujärjestelmälle. Riskiryhmien tarkempi tunnistaminen ja kasautumisen ajallisen kehityksen ymmärtäminen tukee tehokkaampien interventioiden rakentamista.

Vankikohorttien sosiaalisen integraation vertailu Suomessa vuosina 1995–2020

Riku Laine, Yhteiskuntatieteiden keskus, Helsingin yliopisto

Mikko Aaltonen, Oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Mikko Myrskylä, Väestötieteen tutkimuksen Max Planck -instituutti (Saksa)

Pekka Martikainen, Väestöntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on valmentaa vankeja rikoksettomaan elämään ja parantaa heidän elämänhallintaansa. Vankien pitkittäistutkimuksissa kohorttienvälistä vertailua ei ole juuri tehty ja tähän vajeeseen on kiinnitetty huomiota vasta äskettäin (Farrall, 2021). Väitämme tutkimuksessamme, että vankien integraation mittaaminen pelkällä rikoksenuusinnalla ei ole riittävää vankeudenjälkeisen sosiaalisen integraation mittaamiseksi. Tässä tutkimuksessa vertailemme useiden integraation mittareiden (esim. työllisyys, asunnottomuus, avioliitto) kehitystä vuosina 1995–2010 vapautuneiden vankikohorttien välillä. Pyrimme selvittämään politiikkatoimien yhteyttä integraatiovauhdin muutoksiin. Analyysissä sovelletaan Luon ja Hodgesin (2022) esittämää ikä-periodi-kohortti-yhteisvaikutusmallia kunkin komponentin oman assosiaation selvittämiseksi. Aineistona hyödynnetään Tilastokeskuksen koko väestöä koskevia rekisteriaineistoja vuosilta 1988–2020 ja tietoja ehdottomista vankeustuomioista vuosilta 1977–2020. Analyysit kertovat, ovatko vangit altistuneet yhteismitallisesti suomalaisen yhteiskunnan muutoksiin muuhun väestöön verrattuna. Pohdimme lisäksi tuloksien suhdetta kansalliseen kriminaaliseen ja sosiaalipolitiikkaan ja niiden kehitykseen.

Työryhmä 4: Suomalaisen rikollisuuden tietopohja: kokonaisrikollisuutta kartoittavat seurantajärjestelmät

Ajankohtainen ja tasokas tietopohja on kriminaalipolitiikan keskiössä. Tietopohjan keskeisimmän elementin muodostavat kokonaisrikollisuuden kehitystä seuraavat tutkimukset. Näiden seurantajärjestelmien ylläpitäminen ja jatkuva kehittäminen on korostuneen tärkeää, jotta Suomessa voidaan tehdä tietoon perustuvaa rikoksantorjuntaa. Lisäksi seurantajärjestelmät tuottavat aineistoa rikollisuuden perustutkimukseen ja kansainväliseen vertailuun. Tässä työryhmässä keskustelemme Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin kokonaisrikollisuuden seurantajärjestelmistä: Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta, Nuorisoriikollisuuskyselystä ja Henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä. Työryhmässä tarkastellaan seurantajärjestelmien antamaa kuvaa kokonaisrikollisuuden kehityksestä ja tulevaisuuden haasteista. Lisäksi pohdimme seurantajärjestelmien tulevaisuuden kehittämistarpeita.

asiasanat: Kokonaisrikollisuus, seuranta, uhrikokemukset, nuorisoriikollisuus, henkirikollisuus

Kansallinen rikosuhritutkimus

Ilari Koltola, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Matti Näsi, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Vuodesta 2012 lähtien kerätty kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) on yksi Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keskeisistä seurantajärjestelmistä. KRT on ensisijaisesti rikollisuutta ja rikollisuuden pelkoa mittaavaa osoitinjärjestelmä. Kansallisesti edustava kysely on kohdistettu 15–74-vuotiaille Suomessa tai Ahvenanmaalla vakituisesti asuville henkilöille. Järjestelmä jatkaa vuosina 1980–2009 toteutettujen Kansallisten uhritutkimusten edustamaa tutkimuslinjaa. Seurantajärjestelmän keskiössä on kolme erilaista teemamoduulia, joista kaksi on pysyviä moduuleja. Pysyvien moduulien osalta kerätään tietoa väkivallan ja omaisuusrikosten uhrikokemuksista. Kolmas moduuli vaihtelee vuosittain, esimerkiksi vuonna 2021 kerättiin tietoa kyberrikollisuuden uhrikokemuksista. Tässä esityksessä esitellään järjestelmän tarjoamaa yleiskuvaa vuosien 2012–2021 osalta, sekä järjestelmän tarjoamia mahdollisuuksia tutkimuksen ja opinnäytetöiden osalta. Lisäksi pohdimme järjestelmän tulevaisuutta ja kehitysideoita.

Nuorisorikollisuuskysely

Markus Kaakinen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Anna Raeste, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti on toteuttanut Nuorisorikollisuuskyselyitä (NRK) säännöllisin väliajoin vuodesta 1995 lähtien. NRK-tutkimusten avulla kerätään tietoa suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten eli 15–16- vuotiaiden rikoskokemuksista ja asenteista. Edustavat kyselyt muodostavat kansallisen nuorten kokonaisrikollisuuden osoitinjärjestelmän, joka antaa kattavan kuvan nuorten rikoskäyttäytymisen ja uhrikokemusten yleisyydestä sekä niissä tapahtuneista muutoksista. Nuorisorikollisuuskyselyillä on myös yhteys kansainväliseen nuorisorikollisuuden seurantaan (ISRDTutkimukset). Tässä esityksessä kuvaamme NRK-tutkimusten kautta nuorten tekemän ja kokeman rikollisuuden kehitystä Suomessa viime vuosikymmeninä. Lisäksi pohdimme, miten nuorisorikollisuuden seurantaa tulisi jatkossa kehittää.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Anna Raeste, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Karoliina Suonpää, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Vuodesta 2002 saakka toteutettu Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä sisältää tiedot kaikista Suomessa tehdyistä, poliisin tietoon tulleista henkirikoksista. Henkirikoksen määritelmä kattaa tapot, murhat, surmat ja lapsensurmat sekä pahoinpitelyjen yhteydessä tapahtuneet kuolemantuottamusrikokset. Seurantajärjestelmän avulla voidaan seurata ja analysoida esimerkiksi henkirikosten tekijöiden ja uhrien taustatekijöitä, keskinäisiä suhteita, rikosten tapahtumatilanteita sekä näiden muutoksia. Järjestelmä perustuu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ja Poliisihallituksen väliseen yhteistyösopimukseen. Henkirikosseurannan tavoitteena on tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää kriminologisessa perustutkimuksessa sekä kuolemaan johtavan väkivallan ehkäisyssä ja rikosentorjunnan kohdentamisessa.

Tässä esityksessä tarkastelemme henkirikollisuuden seurantajärjestelmää hyödyntäneiden viimeaikaisten tutkimusten tuloksia sekä järjestelmän kansainvälisen ja historiallisen henkirikollisuuden piirteiden vertailun mahdollistavaa metodologiaa. Lisäksi luomme katsauksen järjestelmän tulevaisuuteen.

Työryhmä 8: Lapsiuhritutkimus 2022 – alustavia havaintoja

Lapsiuhritutkimus on kansallisesti kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisia edustava kyselytutkimus lasten ja nuorten uhrikokemuksista eri elämän alueilla. Lapsiuhritutkimus perustuu kriminologiassa tunnettuun itseilmoitusmetodologiaan, jossa ajatellaan, että mahdollisimman tarkka kuva uhrikokemusten määrästä ja niiden piirteistä saadaan kysymällä kokemuksista ihmisiltä itseltään. Suomessa lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia kysyttiin heiltä itseltään kyselytutkimuksella ensimmäisen kerran jo vuonna 1988, mutta laajemmin uhrikysymyksiä sisältävä lapsiuhrikysely toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 2008, jonka jälkeen se on toistettu vuonna 2013 ja nyt keväällä 2022. Vuoden 2022 aineisto on kerätty osana kansallisen Lapsistrategian toimenpideohjelman ja on siten Lapsistrategian rahoittama. Uuteen lapsiuhritutkimukseen perustuva tieto uhrikokemusten yleisyydestä raportoidaan vuoden 2023 alussa. Tässä työryhmässä tarkastellaan kuitenkin aineiston perusteella jo jotain yksityiskohtaisia ilmiöitä tuon aineiston perusteella. Työryhmässä myös kerrotaan lyhyesti aineiston muodostamisesta ja sen käyttömahdollisuuksista. Aineisto arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon tutkimus- ja opetuskäyttöön vuoden 2023 aikana.

asiasanat: Lapset, nuoret, kyselytutkimus, uhrikokemukset

Väkivaltakokemukset digitaalisissa ympäristöissä

Laura Mielityinen, Tampereen yliopisto

Tässä puheenvuorossa tarkastellaan vuoden 2022 lapsiuhritutkimuksen aineiston avulla digitaalisissa ympäristöissä koettuja häirintä- ja väkivaltakokemuksia. Tarkoitus on tarkastella yleisimpiä digitaalisen häirinnän- ja väkivallan muotoja ja sitä kenelle ja miksi kokemuksista kerrotaan tai ei kerrota. Lisäksi kokemuksia tarkastellaan lyhyesti sukupuolittain, sillä aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että tytöillä on suurempi riski joutua häirinnän kohteeksi. Tuloksia verrataan vuosien 2008 ja 2013 aineistoihin soveltuvien osien, jotta voidaan arvioida miten kokemukset ovat muuttuneet. Koska nuorten digikäyttäytyminen on muuttunut viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi, myös tutkimuksen kyselylomaketta on uudistettu mittaamaan paremmin nykypäivän digitaalisen maailman häirintä- ja väkivaltakokemuksia. Nuoret viettävät yhä enemmän aikaa yhteisösovelluksissa sekä sosiaalisessa mediassa, jolloin lasten ja nuorten väkivaltakokemukset kietoutuvat yhä useammin digitaalisiin ympäristöihin. Nettihäirinnällä ja -väkivallalla on lukuisia vaikutuksia nuorten turvallisuuden tunteeseen sekä koettuun hyvinvointiin. Mediakasvatuksesta huolimatta lapset ja nuoret eivät aina osaa ennaltaehkäistä tai puuttua häirintäkokemuksiin ja jatkossa onkin tarpeen vahvistaa heidän omaa toimijuuttaan sen lisäksi, että tehdään viranomaisyhteistyötä asiaan puuttumiseksi.

Seksuaalirikoksista kertominen

Hanna Lahtinen, Itä-Suomen yliopisto

Rikosilmoitusten määrä lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa on merkittävästi kasvanut viime vuosikymmenen aikana, mutta ajantasainen arvio viranomaisilta piiloon jäävistä tapauksista puuttuu. Tämän esityksen tarkoituksena on tarkastella tuoreen Lapsiuhritutkimuksen aineiston avulla, missä määrin lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta yleensä paljastuu, kenelle siitä kerrotaan ja miksi kaikki lapset eivät kerro kokemuksistaan kenellekään. Tuloksia verrataan edelliseen vuoden 2013 aineistoon, jotta voidaan myös alustavasti arvioida, onko seksuaaliväkivallan paljastumisessa tapahtunut muutoksia viimeisen vuosikymmenen kuluessa.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kokema väkivalta

Venla Hakala, Tampereen yliopisto

Alustuksessa käsitellään vuoden 2022 kansallisen lapsiuhritutkimuksen tuloksia erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten uhrikokemusten osalta. Lapsiuhritutkimuksessa erityistä tukea tarvitseviksi määritellään lapset ja nuoret, jotka ovat raportoineet jostakin vammasta, pitkäaikaissairaudesta tai muusta erityisen tuen tarpeesta. Alustuksessa käsitellään erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten tuloksia muutamien väkivallan osa-alueiden osalta.

Kansallisesti kattava aineisto tarjoaa hyvät mahdollisuudet aiheen tarkasteluun sekä kohderyhmän ja muiden vastaajien vertailuun. Aiempi tutkimus tarjoaa näyttöä siitä, että erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret kokevat muita ikäisiään enemmän väkivaltaa ja kaltoinkohtelua. Syitä tähän ovat muun muassa yhteiskunnan rakenteiden ja ympäröivien ihmisten syrjivät asenteet sekä erityisen tuen tarpeen aiheuttama haavoittuvainen asema. Toisaalta myös lapsen erityisen tuen tarpeesta johtuva huoltajien uupuminen sekä riittävien tukipalveluiden ja -verkostojen puute voivat johtaa kaltoinkohtelun lisääntymiseen.

Väkivaltatekojen kuvaaminen nuorten keskuudessa

Sari Hautamäki, Tampereen yliopisto

Sosiaalisen median ja erilaisten mobiililaitteiden yleistyttyä rikollisuus ja siihen liittyvät ilmiöt ovat saaneet uusia muotoja. Yhtenä tällaisena ilmiönä voidaan pitää väkivallan tekojen kuvaamista ja jakamista sosiaalisessa mediassa. Voidaan ajatella, että mitä enemmän ylipäätään kuvataan elämää ympärillä, sitä enemmän, ja tavallisempaa olisi kuvata myös väkivallan tekoja, ehkä erityisesti nuorten keskuudessa. Kotimaista tutkimusta väkivallan kuvaamisesta ei juuri vielä ole tehty. Kysyimme tuoreessa lapsiuhritutkimuksessa lapsilta ja nuorilta, onko heidän kokemiaan väkivaltatekoja kuvattu. Esitys tarjoaa lyhyen katsauksen tästä aiheesta saamiimme ilmiötä kuvaileviin tuloksiin.

Työryhmä 9: Vanhemman vankeusrangaistus ja lasten kehitys: Kohti syy-seuraussuhteiden luotettavampaa arviointia

Työryhmässä käsitellään tämänhetkistä tietoa vanhempien vankeusrangaistuksen yhteydestä lasten kehitykseen, ja erityisesti aiempiin tutkimuksiin liittyviä metodologisia haasteita. Työryhmässä esitellään suomalaisiin ja ruotsalaisiin rekisteriaineistoihin perustuvat väitöskirjojen tutkimussuunnitelmat, joiden tavoitteena on valaista vanhemman vankeustuomioiden mahdollisia kausaali vaikutuksia lasten rikoskäyttäytymiseen, uhrikokemuksiin sekä mielenterveyden häiriöihin käyttäen mm. perheanalyysijä ja yksilönsisäisiä pitkittäismalleja.

asiasanat: vankeusrangaistus, vanhemmat, lapset, ylisukupolvisuus, kausaali teetti

Ylisukupolvisuuden tutkimuksen haasteet kriminologiassa: Vanhemman vankeus esimerkkinä

Antti Latvala, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Ylisukupolvisuus on keskeinen rikollisuuteen liittyvä ilmiö ja kriminologian tutkimuskohde. Kuten yhteiskunta-, terveys- ja käyttäytymistieteissä yleisesti, myös kriminologiassa ylisukupolvisten tilastollisten yhteyksien tulkinta on kuitenkin haastavaa. Saadakseen selville, vaikuttaako esimerkiksi vanhemman rikoskäyttäytyminen tai vankeustuomio lapsen kehitykseen, tutkijoiden pitäisi pystyä uskottavasti selvittämään, mistä mekanismeista vanhempien ja lasten muuttujien välillä havaittavat tilastolliset assosiaatiot johtuvat. Tämä ei onnistu ilman edistyneitä tutkimusasetelmia, joilla voidaan huomioida perheeseen liittyviä vanhempien ja lasten jakamia taustatekijöitä ja siten eristää vanhemman rikollisuuden tai vankeusrangaistuksen mahdollinen itsenäinen kausaalivaikutus niistä. Kriminologisessa tutkimuksessa tällaiset asetelmat ovat kuitenkin vielä melko harvinaisia, ja suurin osa tutkimuksesta on puhtaasti korrelaationaalista eikä yleensä mahdollista vahvoja kausaalitulkintoja. Esityksessä käsitellään ylisukupolvisten yhteyksien tutkimuksen metodologisia haasteita kriminologiassa ja laajemmin, ja esitellään joitain tutkimusasetelmia, joiden avulla on mahdollista päästä ainakin askeleen lähemmäs syy-yhteyksien selvittämistä.

Rekisteritutkimus vankien lasten rikoskäyttäytymisestä ja väkivallan uhrikokemuksista

Ilona Nissinen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Karoliina Suonpää, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Antti Latvala, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Vanhempien rikosaktiivisuudella ja vankeustuomioilla on tutkimuksissa havaittu olevan epäsuotuisia yhteyksiä lasten kehitykseen. Yhteyksiä on todettu muun muassa jälkeläisten omaan rikoskäyttäytymiseen, huonompaan terveyteen ja heikompaan sosioekonomiseen asemaan. Havaituista yhteyksistä huolimatta vanhemman vankeustuomion mahdolliset kausaalivaikutukset lapsiin ovat kuitenkin jääneet tutkimusten perusteella epäselviksi. Väitöskirjatutkimuksen tarkoituksena on tutkia, miten vanhemman saama vankeustuomio ilmenee jälkeläisissä. Tarkastelu kohdennetaan lasten omaan rikoskäyttäytymiseen ja väkivallan uhrikokemuksiin. Tutkimuksessa huomioidaan vanhempien ja lasten jakamia sekoittavia tekijöitä sekä tarkastellaan ovatko havaitut yhteydet erilaisia, kun huomioidaan vanhemman ja lapsen sukupuoli, lapsen ikä ja onko vanhempi tuomittu väkivaltarikoksesta vai muusta rikoksesta.

Tutkimuksen kriminologisia teoreettisia viitekehyksinä ovat leimaamisteoria, paineteoria ja elämänkaariteoria. Tutkimuksen aineistona on suomalainen EKSU1970-rekisteriaineisto, johon yhdistetään tietoa toteutuneista vankeusjaksoista. Aineistossa henkilöt voidaan yhdistää heidän biologisiin vanhempiinsa ja samassa taloudessa asuviin henkilöihin, mikä mahdollistaa perhemallien soveltamisen tutkimuksessa. Näin perheen sisäiset sekoittavat tekijät voidaan huomioida analyysissa. Perhemallinnuksen lisäksi menetelminä käytetään yksilönsisäistä pitkittäismallintamista. Suhteellisten riskien lisäksi tutkimuksessa raportoidaan absoluuttiset riskitasot.

Esityksen tarkoituksena on esitellä väitöskirjatutkimuksen tavoitteita ja aiempaa tutkimusta rikollisuuden ja erityisesti vankeustuomioiden yhteydestä lasten rikollisuuteen ja uhrikokemuksiin. Laadukkaita menetelmiä soveltaen väitöskirjatutkimus syventää rikollisuuden ylisukupolvisuuden tutkimuksen kenttää tarkentamalla vankilatuomioiden yhteyksiä ja mahdollisia vaikutuksia jälkipolviin. Vanhempien vankeustuomioiden tutkimus on tärkeää myös arvioitaessa vankeustuomioita vaihtoehtona toisille sanktioille.

Vankien lapset: rekisteritutkimus mielenterveydestä

Aurora Järvinen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Paul Lichtenstein, Department of Medical Epidemiology and Biostatistics, Karolinska Institutet, Tukholma, Ruotsi

Antti Latvala, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Vanhemman vankeustuomio koskettaa maailmanlaajuisesti merkittävää lasten ja nuorten joukkoa, sillä valtaosalla vankeusrangaistukseen tuomituista on lapsia. Vanhemman vankeusrangaistus muuttaa lapsen elämää merkittäväällä tavalla; lapsi joutuu eroon vanhemmastaan ja usein altistuu tuomion täytäntöönpanon myötä arjessaan myös muille stressitekijöille kuten sosiaaliselle stigmalle, perheen heikentyneelle taloudelliselle tilanteelle sekä asumisjärjestelyiden muutoksille. Onkin perusteltua olettaa, että vanhemman vankeustuomio lisää lapsen riskiä erilaisiin mielenterveyden häiriöihin ja sopeutumishaasteisiin.

Vankien lasten mielenterveysoireilua tarkastelevissa tutkimuksissa on pääosin keskitytty lapsuus- ja nuoruusiän tavanomaisimpiin psykiatrisen oireilun muotoihin, eksternalisoivaan ja internalisoivaan oireiluun. Siinä missä vanhemman vankeusrangaistus on tutkimuksissa toistuvasti yhdistetty kohonneeseen eksternalisoivan oireilun kuten käytöshäiriöiden riskiin, yhteydet ahdistuneisuus- ja masennushäiriöitä kuvaavan internalisoivan oireilun dimensioon ovat näyttäneet epäjohtonmukaisempina.

Tähänastinen tutkimus on keskittynyt pääasiassa ilmiöiden välisten yhteyksien todentamiseen, eikä menetelmällisistä rajoitteista johtuen kausaliteettia ole toistaiseksi voitu riittäväällä varmuudella osoittaa. On siten epäselvää, lisääkö vanhemman vankeus itsessään riskiä lapsen sopeutumisongelmille vai heijastelevatko tutkimuksissa havaitut yhteydet tosiasiallisesti vankien lasten perheisiin ja elinympäristöön kasautuneiden riskitekijöiden yleisempää vaikutusta. Tähänastisen tutkimustiedon käytännön sovellusarvo on jäänyt heikoksi, ja tarvetta kausaaliyhteyksiä vahvemmin osoittavien tutkimusmenetelmien käyttöön onkin peräänkuulutettu.

Tuleva ruotsalaiseen rekisteriaineistoon perustuva väitöskirjatutkimus vastaa aikaisempien tutkimusten haasteisiin hyödyntämällä muun muassa sisarus- ja serkusvertailuihin pohjautuvia asetelmia, jotka aiempaa luotettavammin kykenevät tunnistamaan vankeusrangaistuksen itsenäisiä vaikutuksia lapsen mielenterveyteen. Tämä edistää merkittäväällä tavalla ymmärrystä ilmiöiden välisestä yhteydestä.

Työryhmä 10: Moniammatilliset työtavat nuorten rikollisuuden vähentämisessä ja niitä koskeva tuore kansallinen tutkimus

Rikoksentorjuntatyön tulee perustua tutkittuun tietoon. Nuorten rikoksiin puuttumiseksi ja niiden uusimisen vähentämiseksi toteutettuja moniammatillisia lähestymistapoja ja niiden vaikuttavuutta on kuitenkin toistaiseksi tutkittu vähän. Nuorisoriikollisuutta voidaan tarkastella kompleksisena ja systeemisenä ilmiönä, johon vastaamiseen vaaditaan moniammatillista, hallinnonrajat ylittävää työtettä ja erilaisia tutkimuksellisia lähestymistapoja. Työryhmässä esitellään moniammatillisia toimintamalleja nuorten rikollisuuden vähentämiseksi ja niihin liittyvää kvalitatiivisin ja kvasikokeellisin menetelmin tehtyä sekä rekisteritietojen analyysiin perustuvaa tutkimusta.

Esityksissä tarkastellaan sekä kriminologian että sosiaali- ja terveyshallintotieteiden näkökulmasta tehtyä tutkimusta, joka esittelee rikoksilla oireilevien nuorten palveluita ja palvelutarpeita, nuorten asiakkaiden ja ammattilaisten kokemuksia keskeisistä nuorten rikoksesta irrottautumiseen liittyvistä tekijöistä. Esityksissä tuodaan esille nuoriin kohdistuvien moniammatillisten työtapojen etuja, haasteita ja kehittämistarpeita. Aihe on erityisen ajankohtainen meneillään olevan hyvinvointipalvelujen hallinnonrajoja uudistavassa ajassa.

asiasanat: Nuorisoriikollisuus, rikoksentorjunta, kriminologia, moniammatillinen työ

Rikoksilla oireileville nuorille suunnatut interventiot asiakkaiden ja asiantuntijoiden näkökulmasta

Teemu Vaubkonen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Markus Kaakinen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Anna Raeste, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Oikeusministeriö rahoittaa vuosina 2019–2023 rikoksilla oireilevien nuorten tukemiseen ja päihteiden käytön ennaltaehkäisyyn tähtääviä hankkeita Vantaalla, Turussa, Oulussa ja Rovaniemellä. Hankkeet pilotoivat ministeriön aikaisemmin kehittämää rikoksensorjuntamallia. Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti arvioi rikoksensorjuntahankkeita sekä kvantitatiivisin että kvalitatiivisin menetelmin. Tässä esityksessä käsitelämme kvalitatiivisen osatutkimuksen tuloksia. Kvalitatiivisessa osatutkimuksessa kerättiin prosessitietoa haastattelemalla hankkeiden työntekijöitä ja asiakkaita. Haastatteluiden kautta analysoidaan sitä, miten asiakkaan tilannetta ja tarpeita arvioitiin hankkeen aikana, ja mitkä olivat keskeiset muutokseen vaikuttavat tekijät asiakkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Alustava analyysi perustuu yli 20 yksilöhaastatteluun.

Moniammatillisen ankkuritoiminnan vaikutukset nuorten rikoskäyttäytymiseen

Teemu Vaubkonen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Markus Kaakinen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Maiju Tanskanen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Poliisin koordinoima moniammatillinen Ankkuritoiminta on saanut paljon kansainvälistä huomiota lupaavana käytäntönä nuorisorikollisuuden ja radikalisoitumisen ehkäisyssä. Lisäksi työmuodon tavoitteena on edistää nuorten sosiaalista osallisuutta ja hyvinvointia. Ankkuritoiminta perustuu poliisin, sosiaalityön, terveydenhuollon ja nuorisotyön ammattilaisista koostuvien moniammatillisten tiimien työskentelyyn. Toimintamalli pyrkii tarjoamaan kokonaisvaltaista tukea nuorille ja heidän perheilleen. Ankkuritoimintaa tai vastaavia moniammatillisia lähestymistapoja ja niiden vaikuttavuutta rikosten ehkäisyssä on kuitenkin toistaiseksi tutkittu vain vähän. Tässä esitelmässä analysoimme ankkurityön vaikutusta nuorten tulevaan rikoskäyttäytymiseen käyttämällä kvasikokeellisia menetelmiä ja hallinnollisista rekistereistä kerättyjä tietoja. Lisäksi erittelemme ankkuritoiminnan toteutuksen systemaattisuutta ja paikallista vaihtelua laadullisen analyysin avulla. Tutkimustulostemme mukaan ankkuritoiminta on lupaava työmuoto nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisyssä. Moniammatilliseen ja poikkihallinnolliseen rikosentorjuntaan liittyy kuitenkin myös haasteita, jotka on syytä ottaa huomioon paikallisten toimintamallien kehittämisessä.

Katsaus Palvelujen pirunpolska -hankkeen tuloksiin: Ammattilaisten käsityksiä rikoksilla oireilevien nuorten palvelujen kehittämisen tarpeesta

Juha Lindell

Hanna-Kaisa Perna

”Palvelujen pirunpolskasta nuorten nuotteihin” -tutkimushanke käynnistyi tarpeesta tutkia rikoksilla oireileville nuorille tarjottavien palvelujen nykyistä tilaa ja etsiä ratkaisuja siihen, miten palvelurakenteita voidaan kehittää vastaamaan paremmin nuorten tarpeisiin. Pirunpolska-tutkimushanke on Koneen Säätiön rahoittama, Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteen tutkijoiden ja Aseman Lapset ry:n yhteinen hanke, jossa rikoksilla oireilevien nuorten nykyisten palvelujen tilaa tutkitaan laajan asiantuntijaryhmän kanssa.

Pirunpolska-hankkeen tavoitteena on tehdä näkyväksi nuorisorikollisuuden ilmiön kompleksisuutta ja nykyisestä palvelurakenteesta muodostuvia haasteita siihen vastaamiseen. Hankkeessa analysoidaan palvelujärjestelmän hallinnonrajat ylittävää yhteistoimintaa ja yhteiskehittämistä, sektorien välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä estäviä tekijöitä nuorisorikollisuuden näkökulmasta.

Työryhmässä esitellään hankkeen alussa tehdyn, taustoittavan työn tulokset, jossa hahmotettiin nuorten parissa työskentelevien, eri alojen ammattilaisten näkemyksiä palvelujärjestelmän kehittämisen tarpeista. Tulosten analyysissä hyödynnettiin Yrjö Engeströmin toimintajärjestelmän rakennetta, jonka avulla palvelujärjestelmä nähdään systemisenä kokonaisuutena sen sijaan, että toimijoita tarkasteltaisiin perinteisesti, eri organisaatioiden tai ammattinimikkeiden edustajina.

Tutkimuksessa esiin nousevat seikat vahvistavat käsitystämme siitä, että rikoksilla oireilevien nuorten kompleksisissa haasteissa ja elämäntilanteissa yhteistyö eri ammattilaisten ja organisaatioiden välillä, sekä nuorten ja heidän lähipiirinsä kanssa voidaan ymmärtää palvelujen lisäarvona ja voimavarana. Tämän edellytyksenä on tahtotila ja tavoitteellinen pyrkimys kokonaiskuvan luomiseen ja keskinäisen luottamuksen saavuttamiseen eri toimijoiden välillä.

Palveluiden pirunpolska- tutkimushanke

Julia Saarholm, Aseman Lapset ry.

Esityksessä syvennyttään nuorisorikollisuuteen ilmiönä ja tekijöihin, joita nuoret pitävät merkityksellisinä rikosten tekemiseen ja rikollisuudesta sekä päihteistä irrottautumiseen. Aineisto muodostuu kuudesta (N=6) vakavia väkivaltarikoksia tehneiden nuorten elämänpolullisesta narratiivisesta haastattelusta. Nuorten rikoskäyttäytymistä on tarkasteltu osana nuoren elämänpolkuun liittyviä seikkoja.

Nuorten tarinoiden pohjalta nuorisorikollisuus näyttäytyy ryhmäilmiönä, jossa kavereiden merkitys nousee esiin niin rikosten teossa kuin niistä irrottautumisessa. Päihteidenkäyttö oli merkityksellinen osa nuorten sosiaalista elämää lähes kaikissa haastatteluissa, ja nuoret kuvailivat päihteidenkäytön hyviä puolia sekä haitallisia seurauksia. Eri viranomaisten ja toimijoiden kohtaamisessa nuoret kertoivat niin rikos- ja päihdekäyttäytymistä ehkäiseviä tekijöitä, kuin kokemuksia, joissa ammattilaiset eivät olleet onnistuneet. Nuorten itsenäistymishaaveet olivat moninaisia. Rikollisuudesta irrottautumiseen liittyi ristiriitaisia merkityksiä - toisaalta nuoret halusivat olla rikoksettomia, mutta näkivät useita syitä, jotka voivat johtaa rikosten uusimiseen. Johtopäätöksissä korostuu aikuisten kohtaamistapojen merkitys nuorten luottamuksen saamisessa. Esitys haastaa myös pohtimaan koulutettujen kokemusasiantuntijoiden suurempaa käyttöä osana nuorten palveluita.

Työryhmä 12: Valtionhallinnon ja tutkimusorganisaatioiden tutkimusyhteistyö – näkökulmia ja kehittämistarpeita

Tutkitun tiedon rooli politiikkatoimien, lainsäädännön ja hallinnon kehittämisessä on korostunut viime vuosina. Laajat ja lukuisat tietotarpeet aiheuttavat yhtäältä haasteen tutkimuksen rahoituksen riittävyydelle ja toisaalta nostavat esiin kysymyksen siitä, miten tutkimustarpeita voidaan priorisoida. Tutkimusten tilaajat edellyttävät usein tiukkoja aikatauluja. Tutkimuslupaprosessit ovat hidastuneet esimerkiksi Euroopan tietosuojadirektiivin (GDPR) myötä. Lisäksi tutkimuslupaprosessia voi hidastaa mahdolliset eettiset arvioinnit ja turvallisuusarvioinnit. Rekisteriaineistojen muodostaminen on siirtynyt viranomaisilta usein kolmansille osapuolille eli tietojärjestelmien toimittajille, mikä osaltaan hidastaa ja vaikeuttaa tutkimusten valmistumista. Tietojärjestelmien toimittajat eivät välttämättä tunne riittävän syvästi aineistojen tietosisältöjä; viranomaisilta puuttuu puolestaan usein osaamista ja riittäviä resursseja rekisteriaineistojen muodostamiseksi tai oikeudet rekisterien yksilötasoiseen raakadataan. Rekisteriaineistojen osalta suurin haaste on viranomaisrekisterien yhdistämisessä, koska tutkimuslupakäytännöt ja rekisterien tietosisällöt eroavat eri osapuolten välillä.

Toiminnan kehittäminen edellyttää rakentavaa tutkimusyhteistyötä tiedon tilaajien ja tutkijoiden välillä. Työryhmän tavoitteena on vaihtaa kokemuksia ja löytää ratkaisuja tutkimusyhteistyöhön ja tutkimustiedon hyödyntämiseen. Työryhmässä tarkastellaan sitä, miten näihin haasteisiin ja tietotarpeisiin voidaan vastata. Työryhmässä esitetään näkökulmia ja kehittämistarpeita sekä viranomaisten että tutkimusorganisaatioiden kannalta neljässä lyhyessä alustuksessa, joiden jälkeen keskustellaan vapaasti aiheen tiimoilta. Työryhmän aihealueen pääpaino on rekisteriaineistoissa, mutta samanlaiset haasteet koskevat myös haastattelu- ja kyselytutkimuksia.

Rikosseuraamuslaitoksen tutkimusyhteistyö – tutkijoille suunnatut tietotarpeet ja tutkimuslupakäytännöt

Peter Blomster, Rikosseuraamuslaitos

Antti Kääriälä, Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitoksessa on tapahtunut kaksi merkittävää muutosta kuluneen vuoden aikana. Roti-tietojärjestelmä korvasi kaksi vanhentunutta tietojärjestelmää (Vankitietojärjestelmä & Tyyne-asiakastietojärjestelmä) toukokuussa 2022. Rikosseuraamuslaitoksen uusi valtakunnallinen organisaatio tuli voimaan 1.9.2022. Organisaatiouudistuksen tavoitteena on nykyistä yhtenäisempi organisaatio, jossa toiminnan vaikuttavuus paranee. Tiedolla johtaminen on noussut keskeiseksi osaksi organisaation nykyistä toimintamallia. Kyseessä on mekanismi, joka ohjaa sekä Rikosseuraamuslaitoksen omaa tilastointi-, selvitys- ja tutkimustyötä että tutkimuslaitoksille ja yksittäisille tutkijoille myönnettäviä tutkimusmäärärahoja.

Tutkijoille suunnattujen rekisteriaineistojen muodostaminen on hidastunut aikaisempaan tilanteeseen nähden. Haastattelu- ja kyselytutkimuksia on vaikeuttanut puolestaan Covid-tilanne ja tästä aiheutuneet rajoitustoimenpiteet. Tutkimuslupaprosessi on säilynyt lähes ennallaan, mutta Euroopan tietosuojadirektiivi (GDPR) sekä muut tutkimuslupamenettelyt ovat aiheuttaneet haasteita myös Rikosseuraamuslaitoksen sisällä.

Esityksessä kuvataan Rikosseuraamuslaitoksen tutkimusyhteistyön laajuutta, osittain muuttuneita tutkimuslupakäytäntöjä sekä rekisteriaineistoja. Lisäksi esitämme Rikosseuraamuslaitoksen tietotarvekartoituksesta nousseita tutkimusaiheita osana organisaation tutkimusrahoitusmallia. Lopuksi kuvaamme Rikosseuraamuslaitoksen tilastotuotantoon ja tutkimukseen liittyviä kehittämistoimenpiteitä.

Rahoitusohjelmat poliisialan tutkimuksen suuntaajana

Vesa Muttilainen, Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere

Poliisitoiminta on perusluonteeltaan huomattavan laaja-alaista, minkä vuoksi sitä on mahdollista tarkastella monilla tieteenaloilla, eri näkökulmista ja erilaisin menetelmin. Tämä asettaa haasteita sen suhteen, että kuinka lukuisat tietotarpeet ja rajalliset toteutusmahdollisuudet saadaan asianmukaisesti kohtaamaan.

Esityksessä tarkastellaan sitä, onko tietotarpeiden ja toteutusten välinen kuilu ylittämätön vai voidaanko sitä pyrkiä kaventamaan ja millä keinoin. Asiaan liittyy monia huomioon otettavia näkökulmia, kuten rahoitusohjelmien sisältö ja ajoitus, aineistojen saatavuus, menetelmälliset painotukset, käytettävissä olevat resurssit sekä tulosten hyödyntämisen mahdollisuudet.

Esimerkkeinä käytetään valikoituja Poliisiammattikorkeakoulun (Polamk) VNTeas- ja Horisontti 2020-projekteja. Polamk harjoittaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä, joka palvelee sisäisen turvallisuuden, poliisitoiminnan ja korkeakoulutuksen tarpeita. Käytännössä tämä tarkoittaa moniulotteista lähestymistapaa, jossa yhdistyvät empiirinen tutkimus, teknologioiden kehittäminen ja koulutuksen tietotarpeet.

Yhteiskunnan tietotarpeet ja tutkimuksen organisointi: case Krimo

Janne Kivivuori, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Valtioneuvosto teki 2013 päätöksen tutkimuslaitosuudistuksesta. Uudistuksen tavoitteena oli mm. vahvistaa monitieteistä, korkeatasoista ja yhteiskunnan kannalta relevanttia tutkimusta. Yhtenä uudistuksen seurauksena silloinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL) liitettiin Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekuntaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina (KRIMO) vuoden 2015 alusta. Alustuksessa pohditaan tutkimuslaitosuudistuksen tavoitteiden toteutumista Krimon synnyssä. Pääsääntöisesti voidaan todeta, että OPTL:n lakkauttaminen ja KRIMO:n synty on ollut menestyskertomus erityisesti kriminologian kannalta. Monitieteisyyden, tutkimuksen tason, objektiivisuuden ja yhteiskunnallisen relevanssin voi arvioida kohentuneen yliopistointegraation seurauksena. Lisäksi alustuksessa tarkastellaan eräitä tulevaisuuden haasteita kuten rekisteritiedon saatavuutta, hallinnollisten pikaselvitysten roolia, tieteenalojen merkitystä sekä opetuksen ja tutkimuksen yhteyttä.

Rekisteriaineistojen käyttö selvityksissä - mahdollisuudet ja esteet

Mikko Aaltonen, Itä-Suomen yliopisto

Suomalaiset rekisteriaineistot ovat viime vuosina nousseet olennaisiksi akateemisen perustutkimuksen aineistolähteiksi, minkä lisäksi aineistot ovat keskeisessä asemassa politiikkamuutosten ex ante- ja ex post -vaikutusarvioinnissa. Tarkka ja ajantasainen tieto nykyisestä viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta, rangaistuskäytännöstä ja seuraamusten täytäntöönpanosta edesauttaa eri sääntelyvaihtoehtojen hyötyjen ja haittojen punnintaa, ja erityisesti linkattujen rekisteriaineistojen nykyistä laajamittaisempi hyödyntäminen parantaisi tätä tietopohjaa. Käytännössä linkattujen rekisteriaineistojen hyödyntäminen nopeammassa selvityksissä on kuitenkin vaikeaa, ja jopa pidemmät (1-2 v) rekisteriaineistoihin nojanneet selvityshankkeet (VN TEAS) ovat osoittautuneet vaikeiksi toteuttaa aineiston saatavuuteen liittyvien ongelmien vuoksi. Käyn esityksessäni läpi eräitä rekisteriaineistojen käyttöä vaikeuttavia tekijöitä, ja pohdin mahdollisuuksia tilanteen korjaamiseksi.

Työryhmä 13: Vankilaturvallisuus ja rangaistusaikainen rikollisuus

asiasanat: vankila, vankilaturvallisuus, rangaistusaikainen rikollisuus, järjestäytynyt rikollisuus, kuntoutus

Vankilaturvallisuus ja -väkivalta – vankilan henkilöstön kokema fyysinen ja henkinen väkivalta

Jyri Paasonen, Vaasan yliopisto

Vankilaväkivalta on ollut esillä mediassa viime vuosina ja noussut huolenaiheeksi myös Euroopan kidutuksen vastaisen komitean ja eduskunnan oikeusasiamiehen vankiloihin tekemien tarkastuskäyntien yhteydessä. Vankilaturvallisuudesta on tehty viime aikoina myös selvityksiä ja aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä on uudistettu. Vankilaväkivaltaa koskeva tutkimus on kuitenkin ollut Suomessa vähäistä ja kansainvälinen tutkimus on keskittynyt enimmäkseen Pohjois-Amerikkaan.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää vankiloiden henkilöstön väkivaltakokemuksia ja sitä koskevaa huolta. Tarkoitus on vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) kuinka paljon ja minkälaista henkistä taikka fyysistä väkivaltaa vankiloiden henkilöstö kokee työtehtävissään ja 2) kuinka huolissaan henkilöstö on heihin kohdistuvasta väkivallasta taikka vankien keskinäisestä väkivallasta. Tutkimusaineistona toimii kyselytutkimus (N=537), joka toteutettiin Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuden ja valvontatyön ulkoisessa arvioinnissa vankiloiden henkilöstölle vuonna 2021. Tutkimusmenetelmänä käytetään sekä logistista että lineaarista regressioanalyysia.

Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että henkilöstö kokee runsaasti henkistä väkivaltaa. Miehet kokevat sitä enemmän kuin naiset ja vartijat enemmän kuin muut työntekijät. Sen sijaan fyysinen väkivalta on selvästi harvinaisempaa ja vastaajista vain miehet olivat kokeneet sitä. Henkilöstö ei ole erityisen huolissaan siitä, että heihin kohdistuisi väkivaltaa ja suurin huoli liittyykin vankien keskinäiseen väkivaltaan.

Vankeusaikaisen rikollisuuden estäminen vankilassa

Jesse Vainio, Vaasan yliopisto

Tutkimus jakautuu lainopilliseen ja empiiriseen tutkimusosaan. Lainopillisen osuuden tutkimuskysymykset ovat: 1) milloin ja miten vankeuslain keskeisiä säännöksiä vankeusaikaisen rikollisuuden estämisen näkökulmasta voidaan soveltaa? ja 2) ovatko nykyiset säännökset riittäviä vankeusaikaisen rikollisuuden estämiseksi? Tutkimuksen empiirisen osan tavoitteena on puolestaan selvittää kyselytutkimuksen avulla vankiloiden henkilöstön kokemuksia ja näkemyksiä vankeusaikaisen rikollisuuden estämisestä, jossa käytetään regressioanalyysia. Analyysissä kiinnostuksen kohteena on erityisesti mahdolliset erot kyselyn vastauksissa vastaajien taustatekijöiden suhteen. Empiirisen osan tutkimuskysymykset ovat: 1) mitä turvallisuutta lisääviä käytäntöjä vankiloissa on ja missä määrin vankiloissa työskentelevät henkilöt ovat tyytyväisiä käytäntöihin? ja 2) miten vankilan henkilöstön taustatekijät ovat yhteydessä heidän tyytyväisyyteensä turvallisuutta lisäävistä käytännöistä?

Vankilan henkilöstön kyselytutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että heidän näkemyksensä rangaistuksen aikaisen rikollisuuden ehkäisemisestä ja estämisestä on melko matala. Regressioanalyysissa havaittiin tilastollisesti merkitseviä eroja kokonaisarviossa toimenkuvien, rikosseuraamusalueiden ja vankilatyypin suhteen. Torjumalla vankiloissa tapahtuvaa ja sieltä organisoitua rikollisuutta, turvataan samalla vankien perusoikeuksia, edistetään vankeuslain kuntouttavaa tarkoitusta ja viime kädessä suojataan koko yhteiskuntaa erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamilta haitoilta. Tässä onnistuminen edellyttää kuitenkin vankien strategista sijoittelua sekä tehokasta tiedonhankintaa, jotta tietoa voidaan hyödyntää kaikissa vankeuslain mukaisissa päätöksissä.

Väkivallan kulttuuri järjestäytyneessä rikollisuudessa – pohdintaa kuntoutumisesta

Sami Peltovuoma, Rikosseuraamuslaitos

Järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvien vankien määrä on noussut entisestään viime vuosina ja sitä myötä näiden vankien aiheuttama väkivalta ja painostus ovat merkittäviä ongelmia vankiloissa. Myös vankeusaikainen rikollisuus on lisääntynyt selvästi viime vuosina. Toiminta aiheuttaa runsaasti väkivaltaa muita vankeja sekä toimintaa haittaavia vankilaviranomaisia kohtaan. Vallitseva tilanne ja sen vaikutukset esimerkiksi vankien kuntoutusmahdollisuuksiin sekä oikeusturvaan ovat nousseet esille monissa eri yhteyksissä. Erilaisista kuntoutusohjelmista ja niiden vaikuttavuudesta on tehty tutkimuksia, mutta tutkimuksia kuntoutusmahdollisuuksien parantamiseksi erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden, vankilaturvallisuuden ja rikostorjunnan näkökulmasta ei juurikaan ole.

Suurin osa vangeista haluaa suorittaa tuomionsa moitteetta ja mahdollisimman huomiotta. Tietty osuus vangeista pyrkii kuitenkin rikolliseen toimintaa myös vankeusaikana ja aiheuttaa suurimman osan vankilaturvallisuutta vaarantavista ongelmista. Nämä rikollisryhmien jäsenet pyrkivät hallitsemaan vankilan järjestystä ja uhkailemaan sekä painostamaan muita vankeja ja henkilökuntaa omaa vankeusajan mukavuuttaan ja rikosten jatkamista silmällä pitäen. Väkivallan kulttuuri on keskeinen osa järjestäytyneen rikollisuuden toimintalogiikkaa, mutta siihen puuttuminen on vaikeaa. Järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneille vangeille on luotu mahdollisuuksia antaa irtautumissignaaleja rikosseuraamusprosessin kaikissa vaiheissa koulutetun henkilöstön tuella. Kyseessä on Exit-toiminta, jonka myötä irtautumisen kynnyks on alentunut ja irtautumisprosessi koetaan turvalliseksi ja yhteiskuntaan sijoittumista tukevaksi.

Työryhmä 14: Kulttuurinen kriminologia, rikollisuuden kaupallistuminen ja populaarikulttuurin kiinnostavat rikolliset

Väkivalta ja rikollinen elämäntyyli ovat kaupallistuneet medioituneessa nykyculttuurissa. Katuelämän realiteeteista kertova gangstarap, Netflixin Snabba Cash ja Top boy, Roadman-kulttuuri ja sosiaalisen median jengikahnaukset, Tush-keissaus, Niko Ranta-aho-fanituotteet ja Nacci Tranbergin bestseller-omaelämäkerta ovat vain muutamia esimerkkejä ilmiöstä. Tässä työryhmässä lähestytään rikollisuutta meditoituneena viihteenä, jossa autenttisuutta haetaan oikeilla yhteyksillä laittomuuksiin, väkivaltaan, rikollisuuteen ja jengeihin. Lisäksi työryhmässä pohditaan tapaa, jolla erilaiset rikollisuuteen kiinnittyvien ilmiöiden turvallistaminen kytkeytyy niiden viihteellistämiseen.

Työryhmä kokoaa yhteen kulttuurisen kriminologian tutkimuskenttään kuuluvia teoreettisia ja empiirisiä esityksiä, joissa käsitellään edellä mainittua rikollisuuden viihdearvoa. Esitykset tarkastelevat eri kulmista rikollisuuden muuttumista myynnissä olevaksi kulutustuotteeksi, sitä kuinka aitous ja yhteys alamaailmaan myydään eri yleisöille, ja rikollisen muutosta julkkikseksi. Samalla esitelmät kysyvät, keiden tekemät ja millaiset rikokset nähdään kaupallisesti houkuttelevana, ja millaiset rikokset jäävät internet- tai mediajulkisuuden valokeilan ulkopuolelle. Houkutteleeko väkivallan viihteellistyminen nuoria osallistumaan väkivaltaan? Suomalaisessa kontekstissa ilmiötä esimerkillistävät niin Katiska-vyyhti kuin pääkaupunkiseudun katujengit ja niiden yhteys someräppäreihin.

Sisällöllisesti työryhmä keskittyy kulttuurin ja kulutuksen eri osa-alueisiin: musiikkiin, pukeutumiseen ja muotiin, internetiin, elokuvaan ja tv-sarjoihin, sekä näiden vaikutuksiin kuluttajissa. Työryhmä tarkastelee rikollisuuden viihteellistymistä ja turvallisuutta sekä suomalaisessa kontekstissa että laajemmassa kansainvälisessä mittakaavassa. Esitelmät vaihtelevat alkuvaiheen työpapereista valmiimpiin tutkimuksiin, ja ne lähestyvät ilmiötä useista eri teoreettisista lähtökohdista.

asiasanat: kulttuurinen kriminologia, rikollisuuden viihteellistyminen, rapmusiikki, katujengit, roadman

1. ”Ei nää kytät voi pysäyttää aikaa”: viranomaiset ja sosiaalisen median kuluttajat medioituneen katujengiväkivallan määrittelijöinä, yllyttäjinä ja yleisöinä

Sofia Blanco Sequeiros

Erica Åberg

Artikkeli käsittelee pääkaupunkiseudun katujengien kehitystä ja sitä koskevaa uutisointia vuosien 2020-2022 aikana. Artikkelin keskittyy erityisesti ilmiön turvallistamiseen ja kaupallistamiseen sekä näiden väliseen yhteyteen: aluksi katujengejä ei poliisin mukaan ollut, mutta pian niiden jäseniä tuomittiin järjestäytyneestä rikollisuudesta. Artikkelin tavoitteena on ymmärtää muutoksia sekä niin kutsuttujen jengiläisten kulttuurisessa ilmaisussa että tavoissa, joilla asiantuntijat ja media jengejä käsittelevät.

Artikkeli esittää, että jengien turvallistaminen eli yhteiskunnallisten instituutioiden, asiantuntijoiden ja laajan yleisön käsitys jengeistä uhkana sisäiselle turvallisuudelle rakentuu monin eri mekanismeilla. Jengien jäsenet, jotka usein kuuluvat näkyvään rodulliseen ja etniseen vähemmistöön, hyödyntävät itseilmaisussaan kulttuurisia merkittäjiä, välineitä ja trendejä, jotka näyttäytyvät viranomais- ja oikeusinstituutioille vieraana ja uhkaavana – kuten mediassa ja oikeussaleissa käyty keskustelu gangstaräpin roolista jengikulttuurissa osoitti. Samalla instituutiot ja viranomaiset haluavat aidosti ehkäistä Ruotsissa näkyviä kehityskulkuja ja luoda kannustimia nuorille olla liittymättä jengeihin. Toisaalta jengien kohtelu turvallisuusuhkana on tuonut niiden itseilmaisuuksiin sosiaalisen median kautta kaupallistettavia ulottuvuuksia; tämä näkyy esimerkiksi (some)räppärien tuotannossa.

Aineistona käytetään jengiytymistä koskevaa sosiologista ja kriminologista tutkimusta, katujengejä käsittelevää suomen- ja ruotsinkielistä uutisointia, sekä Helsingin käräjäoikeuden pöytäkirjoja. Artikkelin lopussa pohditaan suomalaisen jengikulttuurin mahdollisia kehityskaaria. Ilmiö suhteutetaan sosiaalisen median eri kanaviin, mahdollisuuksiin jakaa niissä videoita ja kuvia, sekä kanavien kykyyn osallistaa kiistoihin ulkopuolisia ihmisiä räppäreiden osin laittomuuksiin perustuvan artistiminänsä yleisönä.

2. ”Vanhemmat ihmiset eivät ole kauhean tietoisia” – käsityksiä, kokemuksia ja tulkinnallisia kamppailuja roadman-ilmiöstä

Karla Malm

Erica Åberg

Jaana Gröbn

Malissa Wadunombi

Sofia Laine

Eila Kauppinen

Anni Nyysölä

Vuonna 2020 heräsi suomalaismediassa keskustelu niin sanotuista ”huolta aiheuttavista nuorten ilmiöistä”. Taustalla oli Helsingin Sanomien artikkeli keskustassa liikkuvista, mahdollisesti vaarallisiksi luonnehdituista nuorisoryhmittymistä. Uutisoitiin nuorten väkivaltaisista yhteenotoista ja teräaseiden kantamisesta kaupunkitilassa. Keväällä 2021 mediassa esiintyi yhä useammin hahmo, *roadman*, jonka pukeutumistyyliä ja merkkivaatteita eriteltiin yksityiskohtaisesti. *Roadman* liitettiin nuorten keskuudessa tapahtuviin ryöstöihin, teräaseisiin sekä rikollisen elämäntavan ihannointiin.

Nuorten paikkataju ja huolet korona-ajassa ja sen jälkeen -tutkimushanke (2021–2023) sai alkunsa noista keskusteluista; tavoitteena oli ottaa tarkasteluun nuorten itsensä huolet – sekä arjen ilonaiheet – nuoriin liitettyjen huolten, jopa moraalipaniikkien, sijasta. Aineistona toimivat kaupunkitilassa havainnoineiden, nuorten ja jalkautuvan nuorisotyön opastamien tutkijoiden kenttäpäiväkirjat, nuorten tuottama aineisto (mm. kirjoitukset) sekä haastattelut.

Tarkastelemme *roadmania* yleiseurooppalaisena, digitalisoituneena ilmiönä: nuorisokulttuurisena liikehdintänä ajassa, jota leimaavat apokalyptistä lähentelevä ylikulutus ja materialismi, maailmanlaajuinen pandemia sekä Euroopassa käytävä sota. Ilmiön maarajoja kunnioittamaton liikehdintä nostaa esiin myös kiinnostavan kysymyksen siitä, millaisen muodon *roadmanin* hahmo ottaa paikallisissa konteksteissa, sekä millaisia reaktioita ja tulkintoja Lontoosta ammentava kuvasto tai siihen vetoa kokevat suomalaisnuoret tuottavat. Kysymme, millaisia olemisen ja elämisen tapoja *roadman*-ilmiön voidaan nuorten esittämien tulkintojen ja havainnoinnin perusteella katsoa tarjoavan – staattisia ryhmäjäsenyyksiä ennalta olettamatta, amebamainen liikehdintä ja vellonta sekä käsitteen jatkuva muovautuvuus mielessä pitäen. Tulkinnallisia kamppailuja jäljittäessämme annamme etusijan sille, millä tavoin nuoret itse ymmärtävät *roadman*-ilmiön Suomessa 2020-luvulla.

3. Odotettu, jäljitely vai todellinen katujen uhka? Aitouden, rikollisuuden ja 'jengielämän' ambivalentit yhteydet suomalaisessa rapmusiikissa

Erica Åberg, Turun yliopisto

Elina Westinen, Jyväskylän yliopisto

Pohjoismaat nähdään usein esimerkkeinä laajalle levinneestä tasa-arvopolitiikasta, pienistä tuloeroista ja koulutuspolitiikan tasapuolisuudesta. Tämä myyttinen kuva 'Pohjoisesta nirvanasta' ('Nordic Nirvana'; Lister, 2009) on viime aikoina saanut säröjä julkikuvaansa nuorten väkivallasta, jengirikoksista ja aseellisista ryöstöistä kertovien uutisten myötä.

Julkisuudessa rikollisuuden kasvu yhdistetään usein populaarikulttuuriin ja sosiaaliseen mediaan, jotka etäännyttävät nuoret yhteiskunnan rakenteellisista realiteeteista ja keskiluokkaisista odotuksista. 'Katuelämän' arvojen ja kulttuurituotteiden jäljitteleminen, puhetyyli ja pukeutuminen koetaan mahdollisina uhkina tosielämän kaupunkiympäristössä. Usein tällaisten uhkien valvonta ulottuu myös digitaalisiin alustoihin, joissa rikollisuutta esittäviin kulttuurisiin trooppeihin pohjautuen haetaan autenttisuutta jakamalla ja tuottamalla (useimmiten performatiivista) rikollista ja kulutuskeskeistä elämäntyyliä kuvaavaa rapmusiikkia. Samalla rajanveto nuorisokulttuurin, aitouden, jengivaikuttajien ja rikollisuuden välillä hämärtyy useissa rinnakkaisissa sukupuolen, iän ja etnisen taustan risteymissä.

Toistaiseksi nuorisorikollisuuden tutkimus on keskittynyt enimmäkseen todellisiin väkivaltaisiin tekoihin kaupunkiympäristössä, kiinnittäen vain vähän huomiota suosittujen nuorisokulttuurien tai rikollisten julkkisten rooliin, heidän digitaalisiin esityksiinsä ja niiden yleisöihin. Esitelmämme perehtyy nykypäivän suomalaiseen rap-lyriikkaan ja erilaisiin mediateksteihin tarkastellen 'kaupallisen rikollisuuden' eri muotoja ja kulutuskäytäntöjä hiphop-aitouden rakentamisessa. Teoreettisesti se ammentaa kulttuurisen kriminologian, diskurssitutkimuksen ja sosiolingvistiikan tutkimusperinteistä. Tutkimuksemme liittyy omalta osaltaan myös yhteiskunnalliseen keskusteluun maskuliinisuuksista, aitoudesta, rikollisuuden kaupallistamisesta ja sosiaalisesta eriarvoisuudesta, mukaan lukien rodullistamisesta

Yksittäiset alustukset

Jaoteltuina työryhmittäin

Työryhmä 3: Lähisuhde- ja seksuaaliväkivalta

Lähisuhdeväkivallan rikosluonteen rajanveto poliisin puuttumisen näkökulmasta

Monica Fagerlund, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti/Helsingin yliopisto

Poliisilla on sekä kotihälytystehtävien kautta että esitutkintaviranomaisena erityinen näkymä kodeissa ja läheisissä ihmissuhteissa tehtävään väkivaltaan. Viimeisten vuosikymmenten aikana väkivallan vähentämiseen ja uhrien suojelemiseen on pyritty kaventamalla lakimuutoksien poliisin kuin asianomistajankin harkintavaltaa rikosilmoituksen kirjaamisessa, kun väkivallantekijä on uhrille läheinen henkilö. Poliisin puuttumista väkivaltaan läheisissä ihmissuhteissa ei ole kuitenkaan aiemmin tutkittu. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten poliisin näkemykset ja toiminta ohjaavat lähisuhdevallan määrittymistä rikollisiksi teoiksi tai toisaalta rajautumista rikosprosessin ulkopuolelle. Aineistona hyödynnetään poliisin perheväkivaltatehtävien aineistoa vuodelta 2015 (N = 1811) yhdistettynä poliisien kyselylomakevastauksiin niiltä osin, kun tehtävissä oli kyseessä lähisuhde ja vähintään lievä fyysinen väkivalta (N = 410). Yhdistettyä aineistoa analysoidaan ristiintaulukoimalla sekä logistisella regressioanalyysillä. Laadullisessa tekstianalyysissä tarkastellaan rinnakkain lainvalmistelutekstiä sekä vuodenvaihteessa 2017–2018 kerättyä 79 poliisin vapaalistasuhteista lähisuhdeväkivallan määritelmästä. Tutkimuksessa havaittiin, että lähisuhdeväkivallan päättymiseen rikosprosessiin kytkeytyy väkivallan vakavuuden ja todennäköisyyden lisäksi uhrin naissukupuoli. Rikosilmoituksen kirjaaminen, pidättäminen ja tukipalveluista tiedottaminen ovat harvinaisimpia kotihälytystehtävillä, joissa väkivallan uhri on mies ja tehtävän hoitaa kahden miespoliisin partio. Lähisuhdeväkivallan määritelmä poliisien näkemyksissä eroaa jossain määrin lainsäätäjän määritelmästä. Tutkimuksen tulosten perusteella poliisilla on ratkaiseva rooli siinä, päätyykö lähisuhdeväkivalta rikosprosessiin. Syyt jättää rikosilmoitus kirjaamatta heijastelevat vanhentunutta lainsäädäntöä. Poliisi käyttää lakimuutosten jälkeenkin lähisuhdeväkivallan rikosluonteen määrittelyssä huomattavaa harkintavaltaa jättäen vastuuta asian eteenpäin viemisestä myös väkivallan uhrille.

Avainsanat: lähisuhdeväkivalta, poliisi, rikoslaki, harkintavalta

Henkisen väkivallan kriminalisointi – laiminlyöty velvollisuus vai väärinymmärretty mahdollisuus?

Elisa Silvennoinen, Itä-Suomen yliopisto

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimus) tavoitteena on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, uhrien suojeleminen sekä väkivallan tekijöiden saattaminen edesvastuuseen. Suomessa 1.8.2015 voimaan saatetun yleissopimuksen 33 artikla edellyttää, että henkilön henkisen eheyden tahallinen vakava vahingoittaminen pakottamalla tai uhkaamalla säädetään rangaistavaksi. Suomi on yleissopimusta voimaan saattaessaan katsonut, että jo voimassa olevat rikoslain säännökset kattavat yleissopimuksessa vaaditun kriminalisoinnin. Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa seuraavan asiantuntijaryhmän (GREVIO) raportissa kuitenkin katsotaan, etteivät Suomen nykyiset kriminalisoinnit ole riittäviä eivätkä ne tavoita yleissopimuksessa tarkoitettua menettelyä. Tämän tutkimuksen tutkimusongelma tiivistyy kysymykseen siitä, miksi GREVIO katsoo Suomen epäonnistuneen yleissopimuksen mukaisen henkisen väkivallan kriminalisoimisessa. Tätä ongelmaa lähestytään tarkastelemalla yleissopimuksen voimaan saattamista koskevien lain esitöiden ja muiden virallisaineistojen sisältöä ja Suomen voimassa olevia kriminalisointeja suhteessa yleissopimuksen ja artiklan 33 tavoitteisiin sekä GREVION raporttiin. Oikeudellista analyysiä syvennetään tekemällä vertailua Ruotsin lainsäädäntöön, jonka GREVIO katsoo täyttävän henkisen väkivallan kriminalisointivelvoitteen, sekä Englannin lainsäädäntöön, johon on otettu erillinen pakottavan ja kontrolloivan käyttäytymisen kriminalisointi.

Avainsanat: Henkinen väkivalta, Istanbulin sopimus, kriminalisointi

Parisuhdeväkivallan tekemisen ja uhriksi joutumisen välinen yhteys poliisin tietoon tulleen väkivallan perusteella

Majju Tanskanen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Se, että rikoksen tekijät ovat usein myös rikoksen uhreja, on kriminologisen tutkimuksen toistuvimpia empiirisiä havaintoja. Parisuhdeväkivaltatutkimuksen piirissä ilmiö on kuitenkin ollut kiistanalainen – vaikka parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen ja tekemisen välinen korrelaatio on havaittu useissa kansainvälisissä tutkimuksissa, sen merkitys on huonosti huomioitu sekä teoriakehityksessä että käytännön rikosentorjunnassa. Kokonaisuudessaan parisuhdeväkivallan tekemisen ja uhriksi joutumisen välisestä yhteydestä on tehty vähän yhteyttä selittämään pyrkivää tutkimusta. Tämän johdosta on epäselvää, missä määrin yhteys johtuu valikoitumisesta ja missä määrin kausaalista riippuvuudesta väkivallan tekemisen ja uhriksi joutumisen välillä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan parisuhdeväkivallan tekemisen ja uhriksi joutumisen välistä ajallista yhteyttä vuosina 2014–2019 poliisin tietoon tulleen väkivallan perusteella. Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida sitä, onko riski joutua parisuhdeväkivallan uhriksi erilainen ennen ja jälkeen parisuhdeväkivallan tekemisen – ja toisin päin. Analyysi perustuu tavanomaisen yksilöiden välisen vertailun lisäksi yksilöiden sisäiseen analyysiin, jossa valikoituminen ajassa muuttumattomien tekijöiden suhteen on kontrolloitu. Näin tarkastelussa pyritään pääsemään lähelle väkivallan tekemisen ja uhriksi joutumisen välisen kausaalisen yhteyden arviointia. Analyysit on lisäksi toteutettu sukupuolittain, jotta tulosten perusteella voidaan arvioida sukupuolen merkitystä tutkituissa yhteyksissä. Kokonaisuudessaan tulokset viittaavat siihen, että parisuhdeväkivallan tekeminen ja uhriksi joutuminen ovat yhteydessä toisiinsa. Miesten ja naisten välillä on kuitenkin eroja yhteyden toteutumisessa. Tutkimuksen tuloksilla on implikaatioita sekä parisuhdeväkivaltaa koskeviin teoreettiseen selitysmalleihin että käytännön rikosentorjuntaan liittyen.

Avainsanat: parisuhdeväkivalta, rekisteritutkimus

Sukuelin-käsitteen määrittelyä lainopillisesti ja lääketieteellisesti

Anu Puustinen, Itä-Suomen yliopisto

Tässä artikkelihahmotelmassa tarkastellaan, onko käsite ”sukuelin” samansisältöinen lainopillisesti sekä lääketieteellisesti tarkasteltuna. Käsitteellä on tunnusmerkistön täyttymisen, ja sen myötä rangaistuksen mittaamisen, kannalta oleellinen merkitys. Tuleva seksuaalirikoslain muutos (HE 13/2022 vp) ei tuo selvyyttä artikkelihahmotelmassa käsiteltyyn ongelmaan. Nykyisen rikoslain 20 luvun 1 §:ssä säädetään perusmuotoisesta raiskauksesta ja 4 §:ssä seksuaaliseen tekoon pakottamisesta. Käytännössä, jos 1 §:n raiskauksen tunnusmerkistö ei täyty, niin tuomitaan 4 §:n seksuaaliseen tekoon pakottamisesta. Rangaistuksen mittaamisessa 1 §:n ja 4 §:n välinen ero on huomattava. 1 §:n mukaisen raiskauksen tyypillisin rangaistus on ehdoton vankeus ja 4 §:n tyypillisin rangaistus on sakkorangaistus. Tuomioistuimissa on yleensä kyse tunkeutumisen näytön puutteesta. Tuoreessa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavan sukupuolilyhteyden määritelmää siten, että tunkeutumisen ja omaan kehoon ottamisen lisäksi sukupuolilyhteydellä tarkoitettaisiin seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen jälkeen myös sukuelimen tai peräaukon koskettelua suulla tai sukuelimellä. Kuten aiemmissakin hallituksen esityksissä, sukuelintä ei määritellä tunnusmerkistön kuvauksessa. Oikeudellisen tulkinnan, niin myös rikosoikeudellisen tulkinnan, lähtökohtana on sanamuodon mukainen tulkinta, jolla tarkoitetaan myös kieliopillista tulkintaa. Laintulkinnassa käytetään muitakin tekijöitä, kuten lain esitöitä, oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Artikkelihahmotelmassa verrataan lainsäätäjän tarkoittamaa sukuelintä lääketieteessä käytettyyn käsitteeseen. Vertaaminen tapahtuu etsimällä käsitteenmäärittelyjä hallituksen esityksistä, tuomioistuinten ratkaisuksista, oikeuskirjallisuudesta sekä lääketieteen alan kirjallisuudesta. Näitä yhdistämällä pyritään luomaan päätelmiä käsitteen yhtäläisyyksistä ja eroista.

Avainsanat: seksuaalirikoslainsäädäntö, käsitteen määrittely, lainoppi, lääketiede

Työryhmä 5: Rikosseuraamusta suorittavien terveys ja kuntoutus

Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset ja naiseryitysten palveluiden kehittäminen (RITA)

Ulla Salovaara, Jyväskylän yliopisto – Miisa Törölä, Itä-Suomen yliopisto

Esittelemme alkuvaiheessa olevaa tutkimushanketta, jonka tavoitteena on (1) tutkia traumakokemusten kytkeytymistä rikostaustaisten naisten palvelutarpeisiin, (2) kartoittaa ja analysoida nykyisiä päihde-, terveys-, aikuis- ja asumissosiaalityön ja työllistämisen palveluita naisten palvelutarpeiden näkökulmasta sekä (3) kehittää ja pilotoida traumakokemukset tunnistava ja huomioiva yhteistyö- ja palvelumalli, joka systematisoi naisten vankilasta vapautumisen valmistelua ja edistää yhteiskuntaan integroitumisen onnistumista. Päättökysymys on: Millaisia traumakokemuksia rikostaustaisilla naisilla on ja miten palvelujärjestelmä voisi paremmin vastata niihin? Pääkysymys jakautuu kolmeen osakysymykseen: 1. Millaisia traumakokemuksia naisvangeilla on ollut alaikäisenä ja aikuisiällä? 2. Miten traumakokemukset kytkeytyvät palveluiden käyttöön ja minkälaisia tukitoimia ja palveluita naiset kokevat tarvitsevänsä? 3. Millainen naiseryitynen ja traumakokemukset huomioiva palvelumalli nykyisen palvelujärjestelmän pohjalta on mahdollista kehittää? Hankkeessa toteutetaan laaja, vankilarangaistusta suorittaville naisille suunnattu kysely- ja haastattelututkimus, jossa tutkitaan naisten elämäkuluksissa olleita traumakokemuksia ja niiden vaikutuksia heidän palvelutarpeisiinsa. Lisäksi kartoitetaan ja arvioidaan olemassa olevia päihde-, terveys-, aikuis- ja asumissosiaalityön palveluita tunnistettujen palvelutarpeiden näkökulmasta. Tulosten pohjalta kehitetään tutkimusperustaisesti yhdessä ammattilaisten, järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden kanssa traumakokemukset tunnistava naiseryitynen yhteistyö- ja palvelumalli, joka tiivistää naisten vapautumisen valmistelua, tukee sen onnistumista ja pyrkii vastaamaan paremmin rikostaustaisten naisten tarpeisiin. Kehitettävä malli pilotoidaan kahdella paikkakunnalla/hyvinvointialueella.

Avainsanat: Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset, naiseryityisyys

Alentuneesti syyntakeisiksi arvioidut vangit erottuvat rangaistuksen aikaisen sairaalahoidon määrässä

Miisa Törölä, Itä-Suomen yliopisto

Mika Rautanen, VTH

Terveysongelmat ovat vankien keskuudessa maailmanlaajuisesti hyvin yleisiä. Viimeisimmän suomalaisen rikosseuraamusasiakkaisen terveystutkimuksen perusteella erityisesti päihde- ja mielenterveysongelmat ovat yleisiä lähes kaikilla rikosseuraamusasiakkailla. Mielentilatutkimuskäytäntö on karsinut pitkälti vakavista psyykkisistä sairauksista kärsivien rikoksenteekijöiden valikoitumista vankiloihin. Sen sijaan alentuneesti syyntakeiset (AS) rikoksenteekijät tuomitaan täysmääräiseen vankeustuomioon, eikä arviolla ole hoidollisia seuraamuksia. Mielentilatutkimusten vuosittaisten määrien väheneminen ja alentuneen syyntakeisuuteen liittyvien oikeuspsykiatristen käsitysten muutokset ovat huomattavasti vähentäneet AS-vankien määrää. On epäselvää, mitkä AS-vankien todelliset terveydenhuollolliset tarpeet ovat ja ovatko tarpeet erilaisia muihin vankeihin nähden. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella AS-vankien terveydenhoitoon liittyviä vankilan ulkopuolelle poistumisia AVTI-aineiston perusteella. Tutkimusaineisto sisältää tietoja AS-vankien ja kontrolliryhmän hoitoon liittyvistä käynneistä (n = 222). Analyysimenetelminä käytetään kuvailevaa ristitaulukointia X^2 - ja ei-parametrisilla Mann-Whitney-U-testeillä ja Cox-regressioanalyysiä. Tulokset osoittavat, että lähes jokaisella AS-vangilla oli vähintään yksi hoitoon liittyvä käynti mielentilatutkimusta seuranneen vankeustuomion aikana. AS-vankien keskuudessa muita vankeja yleisempää olivat vierailut vankien psykiatrisessa sairaalassa, vankisairaalassa ja erityisesti siviilisairaaloissa. AS-vankien hoidon tarve ilmeni huomattavasti aikaisemmin tuomion aikana. Jatkotutkimuksen tarve kohdistuu erityisesti siviilisairalahoidon lääketieteellisiin ja maantieteellisiin syihin.

Avainsanat: vankien terveys, terveystalvelut, sairaalahoido, alentunut syyntakeisuus, vankila

Intensiivinen avokuntoutus päihdetoipumisen ja rikollisuudesta irrottautumisen tukena – Tapaustutkimus kuntoutuksen koetuista vaikutuksista

Teemu Rantanen, Laurea-ammattikorkeakoulu

Janika Lindström (Laurea-amk)

Eeva Järveläinen (Laurea-amk)

Rikollisuudesta irrottautuminen ja päihdekuntoutuminen voidaan nähdä pitkäkestoisena prosessina, joka edellyttää kokonaisvaltaista muutosta henkilön ajattelussa, käyttäytymisessä, sosiaalisissa suhteissa ja elämäntavassa. Tässä tutkimuksessa kuntoutuksen vaikuttavuutta tarkastellaan kriittisen realismin näkökulmasta ja erityisesti lähtemällä Blomin ja Morénin CAIMeR-teoriasta, jossa vaikuttavuuden rakentumista analysoidaan kiinnittämällä huomiota vaikuttavien interventioiden ohella vaikuttaviin mekanismeihin, eri toimijoihin sekä kontekstin merkitykseen. Kyseessä on tapaustutkimus, jonka kohteena on hyvän elämän malliin (GLM) perustuva ryhmämuotoinen avokuntoutus, jossa hyödynnetään myös yksilötapaamisia sekä verkosto-, perhe- ja läheistyötä. Kuntoutuksen asiakkaat ovat valvotussa koevapaudessa olevia ja muita rikostaustaisia päihdekuntoutujia. Tutkimuksessa kysytään, miten tarkasteltava intensiivinen avokuntoutus tukee rikoksentekijöiden kuntoutumista. Tutkimusaineisto kerätty haastatteleamalla kuntoutuksen asiakkaita, entisiä asiakkaita, työntekijöitä ja yhteistyökumppaneita, yhteensä 20 henkilöä. Tutkimus osoittaa, että intensiivisen kuntoutuksen tarjoaa rikostaustaisille päihdekuntoutujille hyvän mahdollisuuden rikoksettoman arjen opetteluun vankilan ulkopuolella. Haastateltavien asiakkaiden kokemusten perusteella ryhmämuotoiset keskustelut voivat toimia vertaispeileinä, jotka vahvistavat kokemusta siitä, ettei ole yksin erilaisten rikoksettomaan elämäntapaan liittyvien haasteiden kanssa. Ryhmämuotoisissa toiminnoissa myös opitaan vuorovaikutustaitoja ja luottamuksellisia ihmissuhdetaitoja, joiden ansiosta uskalletaan osallistua myös muihin vertaisryhmiin (esim. NA). GLM-viitekehyksen teemat ja erityisesti arjen tiedot ja taidot, vastuullisuus, arvot, mielenrauha sekä yhteenkuuluvuus näyttäytyvät tärkeinä kuntoutussisältöinä. Tutkimus tekee näkyväksi intensiivisen avokuntoutuksen moninaisen merkityksen rikostaustaisten henkilöiden kuntoutumisen kannalta. Samaten tutkimus osoittaa kriittisen realismin näkökulman ja CAIMeR-teorian käyttökelpoisuuden kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnissa.

Avainsanat: Kuntoutus, vaikuttavuus, desistanssi

Sakkovankihankkeen (2021–2022) tutkimuskuulumisia

Jukka Leinonen, RISE

Sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muutosten (2021) seurauksena sakko- ja lyhytaikaisvankien asiat hankkeistettiin Rikosseuraamuslaitoksessa Sakkovankihankkeeksi, jonka tavoitteena on eduskunnan ponnien mukaisesti sijoittaa enemmän sakko- ja lyhytaikaisvankeja rangaistuksenaikaiseen kuntoutukseen, varmistaa päihde-, sosiaali- ja terveyspalvelujen hoitojatkumot sekä kehittää sakko- ja lyhytaikaisvankien vankila-aikaisia kuntouttavia toimia ja vapautumisen valmistelua. Hankkeeseen liittyvän arviointi- ja seurantatutkimuksen tehtävänä on arvioida sijoitukseen ja hoitojatkumoihin liittyvän verkostoyhteistyön toimivuutta sekä seurata ulkopuoliseen sijoitukseen valikoituneiden sakko- ja lyhytaikaisvankien jatkolukkuja ja rangaistus–hoito–palvelut-kokonaisuuden tuottamia vaikutuksia/vaikuttavuutta vuosina 2023–2025. Keskeiset tutkimuskysymykset ovat: 1) Minkälaisia kynnyiskohtia ulkopuoliseen sijoitukseen valikoitumisen ja rangaistuksen jälkeisiin hoitojatkumoihin kiinnittymisen prosesseissa on ja miten niitä voidaan poistaa/madaltaa, 2) Eroavatko ulkopuolisen sijoitukseen valikoituneiden rangaistuksen vaikutukset/vaikuttavuus sijoittamatta jääneistä, minkälaisia vaikutukset/vaikuttavuus on ja minkälaiset sakko- ja lyhytaikaisvangit hyötyvät eniten vankilan ulkopuolella toteutettavasta kuntoutuksesta ja 3) Minkä tyyppisestä hoidosta/kuntoutuksellisista toimista sekä rangaistuksenjälkeisistä palvelujatkumoista on ollut eniten hyötyä sakko- ja lyhytaikaisvangeille. Tutkimusaineistona ovat hankkeen aikana kerättävät asiakasseurantatiedot sijoitetuista, sijoitettujen ja sijoittamattomien vankien haastatteluaineistot, verkostotoimijoiden haastatteluaineistot, Rikosseuraamuslaitoksen asiakastietojärjestelmät ja eräät Tilastokeskuksen mikroaineistot FIONA-ympäristössä. Tutkimusmenetelminä ovat aineistosta riippuen yhteisriippuvuutta tai yhteisvaihtelua kuvaavat jälkikäteismenetelmät ja systeemiteoreettiseen viitekehykseen asetettu laadullinen sisällönanalyysi. Hankkeen ja aineistonkeruun ollessa edelleen käynnissä tarjoan esitettäväksi tutkimuksen kuulumisia ja nostoja tähän mennessä hankkeen aikana sijoitettujen sakko- ja lyhytaikaisvankien sijoituksista ja kokemuksista.

Avainsanat: sakkovanki, päihdekuntoutus, valikoituminen

Työryhmä 6: Rikollisuuden sosiaaliset ulottuvuudet

Pantajalkaiset. Mielekkään elämän narratiivit valvontarangaistuksen suorittajien kertomana

Petri Vähäkangas, Jyväskylän yliopisto/Kasvatustieteiden ja psykologian laitos

Valvontarangaistus on jäänyt suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä marginaaliseen asemaan eikä sitä tunneta eikä käytetä niin paljon kuin lakia säätäessä arvioitiin. Tutkimuksessa haastateltiin keväällä 2022 kolmea valvontarangaistuksen suorittajaa avoimella yhden kysymyksen haastattelulla. Alustavat tutkimuskysymykset ovat: Millaisia tarinoita tutkittavat kertovat? Esiintyykö tarinoissa mielekkään elämän tavoiteltavia perustarpeita? Millaisia ulkoisia (olosuhteista, yhteiskunnasta, muista johtuvia) esteitä tutkittavat kertovat mielekkäälle elämälle olevan? Entä millaisia sisäisiä (itsestä johtuvia) esteitä mielekkäälle elämälle on? Tutkimuksesta valmistuu erityispedagogiikan pro gradu–tutkielma Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden ja psykologian laitokselle marraskuussa 2022. Aineiston analyysi on kesken. Alustavissa tuloksissa korostuu perheen ja alaikäisten lasten merkitys sekä päihteiden käytön hallinta rikoksettomuutta tukevinä tekijöinä. Tutkimukseen osallistujat tavoittelevat elämässään mielekkään elämän mallin mukaisesti hyvinvointia, toimijuutta (autonomiia), pystyvyyttä työelämässä, yhteenkuuluvuutta, yhteisöllisyyttä ja onnellisuutta. Sisäisiä esteitä mielekkäälle elämälle ovat hallitsematon päihteidenkäyttö ja ulkoisia ajo-oikeuden puuttuminen (pitkäaikainen ajokielto tai ajokortin puuttuminen kokonaan).

Avainsanat: valvontarangaistus, mielekkään elämän malli, Good Lives Model,

Lisääkö sosiaalinen huono-osaisuus rikollisuutta? Systemaattisen kirjallisuuskatsaus tutkimusnäytöstä

Essi Pentikäinen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Minka Ohtonen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Antti Latvala, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Janne Kivivuori, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Heikki Hiilamo, Helsingin yliopisto

Karoliina Suonpää, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Köyhyys ja syrjäytyminen ovat rikoskäyttäytymisen ja uhrikokemusten tunnettuja korrelaatteja, mutta aikaisemmat tutkimukset korkean tulotason maissa ovat päätyneet ristiriitaisiin tuloksiin yhteyden tarkemmasta luonteesta. Emme siis tiedä, aiheuttaako huono-osaisuus rikollisuutta vai selittyykö yhteys muilla tekijöillä, jotka vaikuttavat molempien ilmiöiden taustalla. Yhteyden laadulla on merkitystä erityisesti rikollisuuden torjumisessa. Mikäli nimenomaan syrjäytymisen voidaan osoittaa aiheuttavan rikollisuutta, myös rikollisuuden torjuntatoimet tulee kohdistaa huono-osaisuuden ehkäisemiseen. Tässä tutkimuksessa köyhyyden ja syrjäytymisen roolia rikoskäyttäytymisen ja uhrikokemusten taustalla selvitetään laatimalla aiheesta PRISMA-protokollaa noudattava systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Menetelmän avulla aikaisemmasta tutkimuksesta kootaan luotettava, kattava ja toistettavissa oleva näyttö. Toistettavuuden takaamiseksi hakulausekkeet ja artikkelien poissulkukriteerit on etukäteen määritelty ja rekisteröity julkiselle sivustolle. Tutkimusartikkeleita etsittiin ProQuest- ja Web of Science -tietokannoista. Tulosten yleistettävyyden turvaamiseksi haku rajattiin korkean tulotason maihin ja viimeisen 15 vuoden aikana julkaistuihin tutkimuksiin. Hakutulokseksi löytyi 29 012 tutkimusartikkelia, joista tutkimuskriteerien mukaisesti valittiin kausaalipäätelyn mahdollistavia tutkimusasetelmia käyttävät artikkelit. Esittelemme katsauksen alustavia tuloksia ja pohdimme tulosten merkitystä suomalaiselle kriminaalipolitiikalle sekä köyhyyden ja syrjäytymisen roolia painottaville kriminologisille teoriasuuntauksille.

Avainsanat: systemaattinen katsaus, köyhyys, syrjäytyminen, huono-osaisuus, rikoskäyttäytyminen

Tragediasta romantiikkaan? Rikollisuudesta irtaantuminen narratiivisinä genreinä

Emma Villman, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Rikollisuuden jatkuvuus ja rikollisuudesta irtaantuminen ymmärretään sekä kriminaalipoliittisessa keskustelussa että desistanssitutkimuksessa usein vastaväitteinä. Tämä esitys haastaa sellaista jakaantunutta ymmärrystä ja pyrkii antamaan monipuolisemman kuvan siitä, miten elämä ja rikollisuus näyttäytyvät ihmisille jotka yrittävät irtaantua rikollisuudesta. Tutkimus tarkastaa miten narratiivit kehittyvät irtaantumisen alkuvaiheissa sekä vankilasta vapautumisen jälkeen. Tutkimus perustuu vankilasta vapautuvien laadullisiin pitkittäishaastatteluihin (N=22). Käyttäen narratiivista kriminologiaa lähtökohtana, tutkimuksessa on analysoitu millaiset narratiiviset genret (romantiikka, tragedia, ironia ja komedia) haastateltavat käyttävät kertoessaan irtaantumiskokemuksistaan. Tulokset osoittivat, että narratiiviset genret, tai narratiiviset ”äänet”, näyttivät kestävän irtaantumisprosessin koettelemuksia. Narratiivinen ääni jouduttiin kumminkin muuttamaan, kun narratiivien ja todellisuuden realiteettien erot kasvoivat liian isoiksi. Narratiivisten genreiden käyttö tuo tietoa siitä, miten ihmiset jotka yrittävät irtaantua rikollisuudesta ymmärtävät toimijuuttaan.

Avainsanat: Desistanssi, irtaantuminen, rikosura, narratiivinen kriminologia

Väkivallan tulkinnalliset muutokset Kansallisen Rikosuhritutkimuksen valossa 2012–2021

Matti Näsi, Helsingin yliopisto

Janne Kivivuori

Maiju Tanskanen

Tässä artikkelissa tarkastellaan Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT) tietojen valossa seuraavaa; a) onko väkivallan tulkintakehys muuttunut 10 vuoden aikana? ja b) voiko tulkintakehyksen mahdollisella muutoksella olla vaikutusta uhritutkimusten tuottamaan kuvaan trendistä? Kansallinen rikosuhritutkimus on yksi Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin kansallisista seuranta järjestelmistä ja sitä on kerätty vuodesta 2012 lähtien. KRT:n painopiste on ensisijaisesti rikollisuutta ja rikollisuuden pelkoa mittaavana osoitinjärjestelmä, mutta sen osana kerätään myös tietoa koskien vastaajien käsityksiä väkivallasta. Tutkimuslomakkeella on kysymyspatteristo, jossa kuvataan 11 erilaista tapahtumaa, joissa A tekee jotain B:tä kohtaan. Lomakkeella vastaajilta kysytään, että missä määrin kukin esitetty tapahtuma on heidän mielestään väkivaltaa. Jokaisen tapahtumakuvauksen kohdalla on käytössä neliluokkainen vastausvaihtoehto. Sama kysymyspatteri on ollut mukana jokaisella mittauskerralla vuosien 2012 ja 2021 välisenä aikana, joten väkivallan tulkintakehyksen muutoksia voidaan tarkastella kymmenen vuoden aikaikkunassa. Tutkimuksen tuloksissa sekä kuvaillaan väkivallan tulkintakehyksen muutosta tarkastelujaksolla että tarkastellaan tulkintakehyksen ja uhrikokemusten raportoimisen yhteisvaihtelua ja sen merkitystä vuosittaisiin uhriprevalensseihin.

Avainsanat: KRT, Väkivallan tulkintakehys

Työryhmä 7: Tuomioistuimet ja poliisi

Poliisi- ja oikeuspalveluiden geospaatialinen tutkimus: esimerkkeinä poliisin toimintavalmiusajat ja käräjäoikeuksien saavutettavuus

Mika Sutela, Helsingin poliisilaitos

Esityksessä kerrotaan kahdesta tutkimuksesta, jossa analysoimme väestön kausittaisen liikkuvuuden vaikutuksia poliisin toimintavalmiusaikoihin sekä käräjäoikeuksien saavutettavuutta vuoden 2019 käräjäoikeusuudistuksen myötä. Poliisin resurssien kohdentamisen näkökulmasta on haasteellista ihmisten toimiminen toisilla alueilla kuin mitä odotettaisiin vakituisen väestön perusteella. Toimintavalmiusajoissa havaittiin pidentymistä kausiväestön määrän lisääntyessä. Käräjäoikeusuudistuksessa käräjäoikeuksien määrä väheni 57:stä 36:een. Arvioimme tutkimuksessa uudistusta, ja tutkimuksen tulokset osoittavat, että uudistus ei ole maantieteellisesti optimaalinen ja että tulevaisuudessa käräjäoikeusverkostoa ei ole mahdollista enää keskittää paljoakaan heikentämättä potentiaalisten asiakkaiden näkökulmasta lähimmän käräjäoikeuden saavutettavuutta. Tutkimukset osoittavat, kuinka geospaatialista analyysiä olisi objektiivisena kriteerinä mahdollista hyödyntää päätöksenteossa ja suunnittelutyössä, kun erilaisia toimipisteverkostoja sekä avun ja palvelujen saatavuutta arvioidaan.

Avainsanat: geospaatialinen tutkimus, poliisi, toimintavalmiusaika, käräjäoikeus, saavutettavuus

Rangaistuskäytännön alueellinen yhtenäisyys - tarkasteluja tuomioaineistolla

Tiina Malin, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Kaikkia kansalaisia yhdenvertaisesti kohteleva oikeusjärjestelmä on keskeinen osa demokraattista yhteiskuntaa. Väitöskirjani tarkastelee rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä ja tässä esityksessä käsittelen mahdollisuuksia lähestyä aihetta tuomioaineistolla kahden tekeillä olevan artikkelin kautta. Tulosten esittelyn ohessa pohdin aineistoon liittyviä metodologisia kysymyksiä. Vaikka tuomioaineistot ovat yksi keskeisimpiä tapoja tarkastella yhtenäisyyttä, niiden käyttöön sisältyy merkittäviä haasteita. Näistä ehkä suurimpana voidaan pitää poimintaan liittyviä ongelmia, jotka vaikuttavat analyysissä käytettävissä oleviin muuttujiin. Ensimmäisessä osatutkimuksessa yhtenäisyyttä tarkastellaan käräjäoikeuksien välillä niiden antamien lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tuomioiden törkeysarvostelujen pohjalta (n=910). Aineisto on manuaalisesti koodattu, mikä on poikkeuksellista, mutta varsin merkittävää luotettavien tulosten saavuttamiseksi. Kaksitasoisen logistisen regressioanalyysin tulokset antavat viitteitä siitä, että törkeysarvostelu on epäyhtenäistä eri käräjäoikeuksien välillä. Tulos on mielenkiintoinen ja kuten tapana on, johtaa jatkokysymyksiin. Yksi huomionarvoinen tutkimuskentällä usein esitetty kysymys liittyy siihen, esiintyykö vaihtelua juuri oikeuksien välillä, vai onko myös niiden sisällä hajontaa tuomioiden ankaruudessa. Tähän ongelmaan paneudun väitöskirjani toisessa osatutkimuksessa pyrkien näin pääsemään hieman lähemmäs tuomioiden vaihtelun taustoja. Esityksessäni tulen kuvaamaan tuloksia myös tämän kysymyksen osalta.

Avainsanat: rangaistuskäytännön yhtenäisyys, tuomioistuimet

Eläinsuojelurikoksista syytettyjen esittämät neutralisaatiot käräjäoikeuksissa 2011–2021

Elli Valtonen, Helsingin yliopisto, eläinlääketieteellinen tiedekunta

Eläinsuojelurikoksista epäiltyjen selityksiä teoilleen ei ole Suomessa tutkittu tieteellisesti. Myös kansainvälistä tutkimusta on vähän. Selvitimme, pyrkivätkö eläinsuojelurikoksista syytetyt selittämään tai mitätöimään tekojaan rikosprosessissa ja mitä tekniikoita he hyödynsivät. Käytimme aineistona Suomessa vuosina 2011-2021 eläinsuojelurikoksista annettuja tuomioita (N=1717 vastaajaa). Luokittelimme esitetyt neutralisaatiot kuuteen pääkategoriaan. Tarkastelimme aineistoa kvantitatiivisin menetelmin. Kaikista vastaajista 98 % vastasi syytteeseen esitutinnan, oikeuskäsittelyn tai molempien yhteydessä. Vastanneista 62 % käytti jotakin neutralisaatiotekniikkaa. Vastaajat, joita syytettiin tuotantoeläimiin kohdistuneista rikoksista, myönsivät useimmiten teon osittain tai kokonaan. He kiistivät kuitenkin syyllistyneensä rikokseen useammin kuin ne, joita syytettiin lemmikkieläimiin kohdistuneista rikoksista, ja käyttivät enemmän neutralisaatiotekniikoita. Tavallisin neutralisaatiotekniikka kaikilla vastaajilla oli olosuhteiden syyttäminen, ja useimmin vedottiin sairauteen, uupumiseen ja ikään sekä mm. työttömyyteen, kiireeseen ja erilaisiin vaikeuksiin eläinten hoidon järjestämisessä. Vastaajat, joita syytettiin tuotantoeläimiin kohdistuneista rikoksista, vetosivat muita useammin myös taloudellisiin olosuhteisiin, säähän sekä siihen, että heillä oli liian paljon eläimiä. He käyttivät muita useammin myös normien kyseenalaistamista ja vahingon kieltoa sekä tuomitsijoiden tuomitsemista, joka kohdistui virkaeläinlääkäreihin. Eläimen väkivaltaista kohtelua selitettiin useimmin päihtymyksellä, voimakkailla tunnetiloilla sekä eläimen käytöksellä. Lemmikkieläimiin kohdistuneisiin laajamittaisiin tekoihin liittyi useammin vastuun kieltä ja vetoaminen eläinten suureen määrään. Tulokset vahvistavat sen havainnon, että tuotantoeläinten pitäjät kokevat eläinsuojelun viranomaisvalvonnan negatiivisesti. Väkivaltaiset eläinsuojelurikokset ja lemmikkieläinten keräily erottuvat omina rikostyyppeinään myös neutralisaatioiden tasolla.

Avainsanat: Eläinsuojelurikokset, neutralisaatiot

Työryhmä 11: Maahanmuuttajat, ulkomaalaiset ja kontrolli

Ulkomaalaisen rikos ja rangaistus: Hallinnolliset rangaistuskäytännöt ulkomaalaisten käännytyksissä

Jukka Könönen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Maahanmuuton ja rikollisuuden yhteys on ollut säännöllisesti esillä niin mediassa kuin viranomaisraporteissa. Kuitenkin vähän huomiota on kiinnitetty siihen, missä asemassa ulkomaalaiset rikosentekijät ovat ja mitä seurauksia rikossyytteillä heille on. Vaikka oleskelunsa rekisteröineiden ulkomaalaisten karkotuspäätökset edellyttävät rikostuomiota, tilapäisesti oleskelevat ulkomaalaiset voidaan käännyttää pelkän rikosepäilyn perusteella. Ulkomaalaista uhkaa moninkertaiset hallinnolliset rangaistuseuraamukset: ulkomaalainen voidaan käännyttää, sulkea säilöönottokeskukseen ja määrätä maahantulokieltoon pikkurikoksista, joista kansalaisille seurauksina olisi korkeintaan sakkorangaistus. Tässä esittelemässä tarkastelen ulkomaalaisiin kohdistuvia rankaisevia hallinnollisia toimenpiteitä perustuen 300 tilapäisesti oleskelleille ulkomaalaisille määrättyjen rikosperusteisen käännytyspäätösten analyysiin. Käännytyspäätöksen kynnyks on Suomessa erittäin alhainen: yksittäiset huumausaine-, liikennetai omaisuusrikokset johtavat käännytykseen ja maahantulokieltoon pelkästään sakkorangaistuksen tai syyttäjän rangaistusvaatimuksen perusteella ilman rikostuomiota. Maahanmuuttoviraston ja poliisin käännytyspäätökset perustuvat ennen kaikkea tulevien rikosten estämiseen ja oletettuun uhkaan yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Hallinnollisia käännytyspäätöksiä läpäisee siten ajatus ”vaarallisista yksilöistä”, joiden oletetaan syyllistyvän toistuvasti rikoksiin ja aiheuttavan vaaraa yhteiskunnalle ja yksityiselle omaisuudelle. Rangaistuskäytäntöjen eriytyminen ulkomaalaisten kohdalla asettaa kyseenalaiseksi keskeiset oikeusvaltioperiaatteet (ml. yhdenvertainen kohtelu lain edessä). Vaikka ulkomaalaisten vakavat rikossyytteet käsitellään oikeudessa, pienimuotoisten rikosten kohdalla ulkomaalaislaki mahdollistaa rikosoikeuden sivuuttamisen ja hallinnollisen ulkomaalaisrikosoikeuden syntymisen.

Avainsanat: ulkomaalaiset, käännytys, rikostorjunta, poliisi, yleinen järjestys

Maasta poistaminen kriminaalipolitiikan ja rikostorjunnan keinona

Heikki Kallio, Itä-Suomen yliopisto

Keskustelua rikoksiin syyllistyneiden ulkomaalaisten maasta poistamisesta on käyty pitkään. Sekä yleisessä että oikeustieteellisessä keskustelussa yhtenä kysymyksenä on ollut ulkomaalaisen maasta poistamisen asema oikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Toisaalta keskustelua on käyty maasta poistamisen asemasta rikollisuuden vähentämisessä. Tämän keskustelu liittyy yleisempään rikostorjunnalliseen keskusteluun, koska rikosten torjunta on noussut yhteiskuntapolitiisessa keskustelussa yhä enenevässä määrin näkyvämmälle sijalle. Alustus liittyy artikkeliaihioon, jossa tarkastelu on kohdistettu ulkomaalaisen maasta poistamiseen kriminaalipolitiikan keinovalikoiman ja rikostorjunnan näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiä ovat 1) millainen on maasta poistamisen asema kriminaalipolitiikan tavoite- ja keinovalinnoissa ja millainen on sen kriminaalipoliittinen tarkoitus sekä 2) miten maasta poistaminen asemoituu rikostorjunnan keinovalikoimaan? Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää sen analysointia, millaisena seuraamuksena ulkomaalaisen maasta poistamista on pidettävä. Tämä taas edellyttää maasta poistamista koskevien toimenpiteiden sekä ulkomaalaisen maassa oleskelun edellytysten tarkempaa analyysiä. Tutkimusaihe sisältyy rikosoikeudellisen tutkimuksen alaan. Tarkemmin ottaen tutkimus sisältää lainopillisen (oikeusdogmaattisen) ja kriminaalipoliittisen tutkimuksen elementtejä. Tutkimuksen alustavina johtopäätöksinä voidaan pitää havaintoa siitä, että maasta poistaminen on yksi keino siinä työkalupakissa, jolla rikoksia voidaan tehokkaasti ehkäistä, vaikka ulkomaalaisen maasta poistamiseen liittyvät toimenpiteet eivät ole rikosoikeudellisia toimenpiteitä eikä niitä myöskään lueta rikoksesta seuraaviksi rangaistuksiksi. Esimerkiksi karkottaminen ja maahantulokiellon määrääminen toimivat sekä yleis- että erityispreventiivisiä vaikutuksia.

Avainsanat: Maasta poistaminen, kriminaalipolitiikka, rikostorjunta, rikosten seuraamukset

Omankädenoikeus Suomessa 2010-luvulla

Johan-Eerik Kukko, Lapin yliopisto

Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan politiikkatieteiden oppiaineeseen tekeillä olevassa väitöstutkimuksessa käsitellen omankädenoikeutta Suomessa poliittisena ilmiönä 2010-luvulla. Artikkeleista koostuva väitöskirja käsittelee katupartioita (Soldiers of Odin) ja vastapartioita (Loldiers of Odin), internetissä toimivia pedofiilinmetsästäjiä (Mikko Parantainen), sekä pienten kuntien seriffihankkeita (Kyyjärvi ja Enontekiö). Poliitiikan teorioissa omankädenoikeus on ilmiönä liitetty vahvasti sosiaaliseen kontrolliin. Yksittäinen toimija tai ryhmä voi omatoimisesti ottaa viranomaisille kuuluvia tehtäviä hoitaakseen ja toiminnallaan rikkoa lakia saavuttaakseen tavoitteensa. Tarvittaessa yhteisö on myös valmis antamaan tukensa omankädenoikeuden harjoittajille. Les Johnstonin (1996) mukaan omankädenoikeuteen liittyy erityispiirteenä väkivalta tai väkivallalla uhkailu. Väitöstutkimuksessa käsitellen miten Suomessa ei ole samanlaista naapurivahtiperinnettä kuin esimerkiksi Iso-Britanniassa, mutta 2010-luvulla yhteneväisyyksiä on tullut yhä enemmän. Tämä käy ilmi tarkasteltaessa esimerkiksi pedofiilinmetsästäystä ilmiönä, sekä entisen poliisiylijohtaja Mikko Paateron aloitteita poliisin alaisuudessa toimivista naapurivahdeista. Väitöstutkimuksen tarkoitus on luoda katsaus Suomessa harjoitettavaan omankädenoikeuteen, mutta myös osallistua teoriakeskusteluun omankädenoikeudesta ja samalla käsitellä uutta kansainvälistä keskustelua kansalaistottelemattomuudesta (civil disobedience-uncivil disobedience). Yksi väitöskirjan artikkeli on julkaistu kansainvälisessä *Journal of Resistance Studies*issa ja toinen julkaistaan *Vastapainon* julkaisemassa kansalaistottelemattomuutta käsittelevässä suomenkielisessä teoksessa.

Avainsanat: omankädenoikeus, naapurivahdit, katupartiot

Työryhmä 15: Historiallinen kriminologia

Pohjoismaiset historialliset oikeustilastot 1810–2019

Miikka Vuorela, Itä-Suomen yliopisto

Käyn esitelmässä läpi Pohjoismaiden historiallisten oikeustilastojen keräämiseen ja koostamiseen keskittyneen aineistohankkeen tuloksia. Kuvaan aineiston sisältöä ja havainnollistan sen käyttömahdollisuuksia erityisesti kriminaalipoliittisen tutkimuksen näkökulmasta. Aineisto kattaa Suomen, Norjan, Ruotsin ja Tanskan tuomitun rikollisuuden, poliisin tietoon tulleen rikollisuuden, tuomitut rangaistukset sekä vankilukutilastot laajimmillaan vuosilta 1810–2019. Tavoitteenani on, että esitelmän kuulija tuntee aineiston pääsisällön, tietää sen saatavuuden ja sijainnin sekä voi ottaa sen käyttöön omassa tutkimuksessaan. Puheena olevat aineistot julkaistaan avoimeen käyttöön sekä painetussa että sähköisessä muodossa. Esittelen lisäksi keskeisimmät tutkimushavainnot täysin uudesta vankilukuaineistosta, jonka ansiosta Suomen käyttökelpoiset vankilukutilastot pitenevät yli 70 vuodella.

Avainsanat: kriminaalipolitiikka, oikeustilastot, vankiluvut

Kohti sukupuolineutraaleja oikeussuhteita: sukupuolen kontrollointia vai kyvykkyyden tunnistamista?

Siina Raskulla, Tampereen yliopisto

Esityksen ensimmäisessä osassa suoritetaan oikeushistoriallinen ja oikeusvertaileva tarkastelu sukupuoleen ja sen merkitykseen oikeussuhteissa ja nostetaan esiin keskiaikana kehittyneen kristillisen etiikan vaikutus lainsäädännön sukupuolittuneisuuteen. Historiallisesti Pohjoismaissa käsitys sukupuolesta on kuitenkin ollut joustavampi, kuten voidaan havaita tarkastelemalla esimerkiksi esikristillistä Fennoskandinaavista mytologiaa. Binaariseen jaotteluun sopimattomia henkilöitä on historian aikana kontrolloitu sekä kriminalisoinnin että medikalisoinnin kautta. Mutta missä määrin sukupuolen määrittely on juridisissa suhteissa välttämätöntä, tai onko se lainkaan? Esityksen toisessa osassa keskustellaan siitä, missä määrin oikeussuhteissa voitaisiin siirtyä oikeuksien määriytymisestä sukupuolen mukaan niiden määriytymiseen kyvykkyyden mukaan. Esimerkiksi äitiyden sijaan on alettu puhumaan raskaudesta, raskauden viitatessa sukupuolen sijaan kyvykkyyteen. Kyvykkyyden käyttöä puoltaa sukupuoli-identiteettien kokemusten moninaisuuden sijaan myös biologinen moninaisuus. Intersukupuoliset ovat henkilöitä, joilla on sekä nais-, että miessukupuolen fysiologisia ominaisuuksia ja jotka eivät siten sovi binaariseen sukupuoli- jaotteluun. Esityksessä tuodaan esille näkökulmia siihen, missä määrin valtion on tosiasiallisesti tarve määrittellä sukupuolta juridisissa suhteissa ja missä määrin kysymyksessä on yhteiskunnallinen tai jonkin yhteiskunnan sisäisen arvoyhteisön (esim. kirkon) valinta. Arvovalinnan tekeminen voi edellyttää kontrolloinnin harjoittamista – myös silloin kun kysymys on positiivisista oikeuksista. Esimerkiksi sukupuolen korjausleikkauksen tukeminen yhteiskunnallisilla varoilla on arvovalinta, jolla tuetaan transsukupuolisia. Samalla se kuitenkin edellyttää sukupuoli-identiteetin kontrollointia yhteiskunnallisten varojen tarkoituksenmukaisen käytön varmistamiseksi. Tulokset ovat tässä vaiheessa alustavia ja saattavat vielä muuttua.

Avainsanat: Sukupuoli; intersukupuolisuus; oikeushistoria; kontrollipolitiikka

Rikostutkimuskeskus - Suomalaisen teknisen rikostutkimuksen pioneeri

Marko Piipponen, Itä-Suomen yliopisto

Rikostutkimuskeskus toimi vuosien 1926–1954 aikana asiantuntijainstituutioon, joka hyödynsi eksakteja tieteitä rikosten selvittämisessä. Rikostutkimuskeskus muun muassa suoritti rikostutkinnassa teknisiä tutkimuksia, koulutti poliiseja teknisen rikostutkimuksen pariin, ylläpiti valtakunnallista sormenjälkiarkistoa, antoi asiantuntijalausuntoja ja seurasi teknisen rikostutkimuksen kansainvälistä kehitystä. Tämä teknisen rikostutkimuksen leviäminen Suomeen Rikostutkimuskeskuksen kautta kytkeytyy osaksi yleiseurooppalaista kehitystä, jossa eksaktien tieteiden rooli rikostutkimuksessa kasvoi isommaksi. Samoihin aikoihin suomalaisessa oikeuskäytännössä legalistisen todistusteorian merkitys väheni vapaan todistusharkinnan vallatessa alaa. Tämä virallisesti toteutui vuonna 1948 todistuslainsäädännön uudistuksessa, jolloin tuomioistuimet saivat vapaasti arvioida tuomioistuimille annettujen todisteiden näyttöarvoa. Teknisen rikostutkimuksen kehitys on omalta osaltaan todennäköisesti vaikuttanut vapaan todistusteorian vahvistumiseen suomalaisessa oikeuskäytännössä. Kriminologian näkökulmasta Rikostutkimuskeskuksen toimintaa voidaan tarkastella virallisen kontrollin kannalta, että miten teknisen rikostutkimuksen kehitys on esimerkiksi vaikuttanut rikosten selvittämisprosenttiin. Väitöskirjani tavoitteena on tutkia Rikostutkimuskeskuksen historiaa, miten se vaikutti suomalaisen teknisen rikostutkimuksen kehitykseen ja miten korkeimman oikeuden tuomioissa sekä oikeuskirjallisuudessa Rikostutkimuskeskuksen tekniset todisteet otettiin huomioon. Tutkimuksen tärkeimpinä aineistoina toimivat Rikostutkimuskeskuksen arkistoaineisto, oikeusministeriön tilastot rikollisuudesta, korkeimman oikeuden ratkaisut, Poliisimies sekä Suomen poliisilehti julkaisut. Käsittelen tutkimuksen aineistoa aineistolähteisesti pyrkien analysoimaan Rikostutkimuskeskuksen omaa toimintaa osana oikeudellista ja yhteiskunnallista kehitystä. Alustuksen tavoitteena on esittää tutkimuksen lähtökohdat aihealueesta, jota on Suomessa tutkittu hyvin vähän.

Avainsanat: Rikostutkimuskeskus, tekninen rikostutkimus, kriminalistiikka, esitutkinta